

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Факультет підготовки вчителів початкових класів

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні Приймальної комісії
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
Протокол № 6
від « 27 » березня 2013 р.

Голова Приймальної комісії

_____ Омельченко С.О.

М.П.

«СХВАЛЕНО»

Науково-методичною радою
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
Протокол № 7
від « 25 » березня 2013 р.

«РЕКОМЕНДОВАНО»

Вченою радою
факультету підготовки вчителів
початкових класів
Протокол № 6
від « 20 » березня 2013 р.

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

для вступників на денну (заочну) форму навчання факультету
ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста
за спеціальністю 7.01010201 Початкова освіта

на базі здобутого ОКР бакалавра
за напрямом підготовки 6.010102 Початкова освіта
(або здобутого ОКР магістра за спеціальністю 8.01010201 Початкова освіта)

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дана програма має на меті зорієнтувати абітурієнтів у структурі та змісті педагогіки та фахових методик (Методика навчання освітньої галузі “Математика”, Методика навчання освітньої галузі “Мова і читання”, Методика навчання освітньої галузі “Людина і світ”) для підготовки їх до складання вступних іспитів на III освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст» за спеціальністю «Початкове навчання», дати методичні рекомендації щодо вивчення важливих тем дисциплін, використання літературних джерел, допомогти у підготовці до екзамену. Програма містить тематику важливих тем із зазначених вище предметів, їх зміст, список основної та додаткової літератури.

Перелік дисциплін, з яких формується **програма** фахового вступного випробування, визначається галузевим стандартом і навчальним планом відповідного напрямку підготовки.

Для вступу на здобуття ОКР "спеціаліст" на основі здобутого ОКР “бакалавр” на денній та заочній формах навчання абітурієнт складає комплексний екзамен, який об'єднує такі навчальні дисципліни: педагогіка, методика навчання освітньої галузі «Математика», методика навчання освітньої галузі «Мова і література», методика навчання освітньої галузі «Людина і світ». Вступне фахове випробування містить комплекс кваліфікаційних завдань, які дозволяють виявити рівень підготовки, ступінь оволодіння професійними знаннями та уміннями для виконання виробничих функцій, зазначених в освітньо-кваліфікаційній характеристиці ОКР “бакалавр”.

У відповідних розділах програми вступного фахового випробування до кожної із зазначених дисциплін та фахових методик подано програму, яка містить:

1. Пояснювальну записку.

2. Зміст навчального матеріалу, який вноситься на іспит і відповідає навчальній програмі з дисципліни.

3. Перелік літератури до курсу: основної та додаткової.

4. Список літератури, дозволеної до використання на екзамені (у разі потреби).

5. Перелік контрольних питань до курсу.

6. Критерії оцінювання студентських відповідей з дисципліни.

Під час визначення досягнень абітурієнтів із кожної дисципліни загальними об'єктами аналізу стали такі орієнтири:

- характеристика відповіді: елементарна, фрагментарна, логічна, доказова, обґрунтована;
- якість знань: правильність, повнота, глибина, гнучкість, системність, узагальненість;
- рівень оволодіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, робити висновки;
- досвід творчої діяльності: вміння виявляти проблеми, формулювати припущення, розв'язувати задачі;
- самостійність оцінних суджень.

Конкретні критерії оцінювання до кожної з дисциплін, розроблені на основі цих об'єктів аналізу, подано у відповідних розділах програми.

Загальна (кінцева) оцінка за відповідь абітурієнта на вступному фаховому випробуванні визначається шляхом складання кількості балів, виставлених за відповідь із кожної дисципліни.

Таблиця переведення бальної шкали оцінок у національну:

Шкала оцінювання:

90 – 100 балів – **відмінно**(A);

75 – 89 балів – **добре** (BC);

60 – 74 балів – **задовільно** (DE);

35 – 59 балів – **незадовільно** з можливістю повторного складання (FX);

1 – 34 балів – **незадовільно** з обов'язковим повторним курсом (F).

Розподіл балів за дисциплінами

Вид завдання	Мінімальна позитивна кількість балів	Максимальна кількість балів
Педагогіка	15	25
Методика навчання математики	15	25
Методика навчання української мови	15	25
Методика навчання природознавства	15	25

По кожній із дисциплін бали розподіляються таким чином:

- **A** – відмінно – 22 – 25;
- **BC** – добре – 18 – 21;
- **DE** – задовільно – 15 – 17;
- **FX** – незадовільно – 0 – 14.

І. ПРОГРАМА З ПЕДАГОГІКИ

Програма включає сукупність фундаментальних педагогічних ідей, ціннісних уявлень, універсальних способів пізнання, мислення і практичних дій, які дозволяють вчителю здійснювати цілісний підхід до педагогічного процесу.

Розкриття тем курсу ґрунтується на концепції цілісності педагогічного процесу щодо конкретного об'єкту (особистості, дитячого колективу, соціальної групи та інш.).

Послідовність тем дається відповідно до логіки і етапності розвитку педагогічного процесу в реальній дійсності від висунення мети до отримання і оцінки результатів.

Під час опанування курсу студент повинен знати:

- тенденції розвитку сучасної освіти, її пріоритетні напрями і шляхи реалізації;
- теоретико–методологічні основи теорії виховання та навчання;
- основні ідеї, концепції, теорії педагогічного процесу в сучасній школі;
- основні методологічні закономірності і структуру навчально–виховного процесу;
- основні сучасні педагогічні технології.

Студент повинен вміти:

1. аналізувати педагогічну літературу з метою осмислення різних теоретико–методологічних підходів до педагогічного процесу;
2. вміти визначати загальні підходи до навчально–виховного процесу в конкретних педагогічних ситуаціях, спираючись на загальні теоретико–методологічні підходи в педагогіці;
3. усвідомлювати перспективні тенденції розвитку педагогічної науки, що утримуються на кращих світових національних педагогічних здобутках минулого та сучасності;
4. здійснювати альтернативний вибір найбільш ефективних навчально–виховних технологій;
5. викладати свої думки чітко, логічно, переконливо;
6. формувати власне відношення до різноманітних навчально–виховних технологій.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Предмет і завдання педагогіки

Педагогіка як наука про виховання. Становлення та розвиток педагогіки. Предмет педагогіки її основні категорії. Джерело педагогіки.

Структура педагогіки. Зв'язок її з іншими науками. Система педагогічних наук. Педагогіка і окремі методики.

2. Логіка і методика педагогічного дослідження. Методологія науки. Методологічна засада педагогіки.

Поняття про методи науково-педагогічного дослідження. Основні методи науково-педагогічного дослідження. Метод педагогічного спостереження. Методи бесіди, інтерв'ю. Психолого-педагогічний експеримент. Вивчення продуктів діяльності. Аналіз особистих документів. Аналіз офіційних матеріалів групової, колективної та масової комунікації. Аналіз продуктів діяльності. Соціологічні методи дослідження. Анкетування. метод рейтингу. Метод узагальнення незалежних характеристик. Соціометрія. Тестування, проєктивні методи. Математичні методи. Вимоги до методів дослідження.

3. Сучасний педагог.

Зміст та складові педагогічної професії. Структура педагогічної діяльності. Основні риси сучасного педагога.

4. Розвиток та формування особистості.

Поняття розвитку і формування особистості. Роль спадковості, середовища та виховання у формуванні особистості. Середовище як фактор розвитку особистості. Виховання – провідний фактор розвитку особистості. Рушійні сили розвитку особистості.

Психолого-педагогічні основи вікової періодизації дитинства.

5. Мета та ідеал виховання.

Поняття про мету та ідеал виховання. Об'єктивний характер мети виховання. Головна мета національного виховання. Національні корені виховного ідеалу. Виховний ідеал українського народу. Всебічний розвиток особистості як кінцева мета виховання.

6. Система освіти в Україні.

Етапи розвитку народної освіти в Україні. Конституція України про освіту, Закон України „Про освіту”. Завдання та принципи організації шкільної освіти на сучасному етапі.

Система народної освіти в сучасній Україні та її структура, реформування системи освіти на сучасному етапі. „Національна доктрина розвитку освіти в Україні”. Традиційні та нові типи навчально-виховних закладів, їх спільні завдання та відомості.

7. Теоретичні основи виховання. Сутність процесу виховання.

Процес виховання, його специфіка. Структура процесу виховання. Рушійні сили процесу виховання. Внутрішні та зовнішні суперечності. Самовиховання: сутність, етапи, прийоми. Перевиховання: сутність, етапи, специфічні принципи. Категорії неповнолітніх, на які спрямований процес перевиховання. Результати процесу виховання. Вихованість школярів.

8. Основні закономірності та принципи виховання.

Поняття про закономірності виховання. Враховування закономірностей в процесі виховання.

Поняття про принципи виховання. Органічне витікання принципів виховання із закономірностей. Характеристика принципів виховання. „Концепція національного виховання” про принципи виховання у навчально-виховному процесі сучасної школи.

9. Загальні методи виховання.

Поняття про загальні методи, прийоми та засоби виховання. Класифікація методів виховання. Характеристика основних груп загальних методів виховання у сучасній школі, їх психологічних основ і функцій. Методи формування свідомості особистості. Методи організації життєдіяльності дітей і досвіду поведінки. Методи стимулювання позитивної поведінки і діяльності учнів.

10. Розумове виховання.

Завдання та шляхи здійснення розумового виховання школярів. Основні шляхи і засоби формування світогляду в українській національній школі („Концепція національного виховання”).

11. Естетичне виховання.

Поняття про естетичне виховання. Джерела естетичного виховання. Зміст, форми та методи естетичного виховання. Естетичне виховання засобами народної педагогіки.

12. Фізичне виховання.

Фізична культура як складова частина всебічного розвитку особистості. Завдання та основні засоби фізичного виховання. Народна педагогіка про фізичне виховання, його завдання, методи і засоби. Особливості фізичної культури в козацькій педагогіці. Форми фізичного виховання в сучасній школі.

13. Трудове виховання.

Поняття трудового виховання. Зміст, мета і завдання трудового виховання у школі та сім’ї. Форми організації праці у школі Народна педагогіка про трудове виховання. Завдання та зміст профорієнтаційної роботи. Економічне виховання, його завдання.

14. Моральне виховання та його складові.

Поняття про мораль і моральне виховання. Шляхи здійснення морального виховання у навчанні та позакласній роботі. Зміст морального виховання: формування національної свідомості, статеве виховання, екологічне, правове, морально-етичне виховання.

Моральні норми українського народу, прищеплення їх школярам.

15. Організаційні форми виховної роботи .

Поняття позакласної та позашкільної виховної роботи. Форми виховної роботи: масові, групові, індивідуальні. Гурткова робота в системі освіти і виховання. Типи та завдання.

16. Виховання учнівського колективу.

Колектив – об’єкт і суб’єкт виховання. Поняття про колектив, його ознаки і функції. Типи колективів. Функції колективу. Чинники розвитку колективу. Стадії розвитку колективу. Основні принципи, закони життя і діяльності колективу. Відображення проблеми виховної ролі колективу у творчій спадщині А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського. Шляхи

згуртування дитячого колективу. Дитячі та молодіжні організації, як фактор соціалізації особливостей, їхній вплив на формування особливості.

17. Сімейне виховання.

Провідна роль сім'ї у вихованні дітей. Педагогічні умови успішного виховання в сім'ї. Типи сімей. Принципи сімейного виховання. Завдання та напрямки сімейного виховання. Стили сімейного виховання. Співпраця школи і сім'ї у вихованні учнів. Робота вчителя з батьками учнів. Форми спільної роботи школи і сім'ї у вихованні школярів.

18. Дидактика. Структура та організація процесу навчання.

Предмет дидактики. Взаємозв'язок дидактики і методик викладання окремих предметів. Основні функції та компоненти процесу навчання. Рушійні сили та структурні елементи процесу навчання. Внутрішній процес засвоєння знань.

19. Зміст освіти в національній школі.

Загальна характеристика змісту освіти. Вдосконалення змісту освіти відповідно до Закону України "Про освіту" та Державної національної програми "Освіта". Відповідність змісту освіти віковим можливостям учнів та інші вимоги до змісту освіти. Основні джерела змісту освіти: навчальні плани, програми, підручники, навчально-методична література.

20. Закономірності, принципи та правила навчання.

Закони та закономірності в педагогії. Поняття про принципи навчання. Я.А. Коменський про принципи навчання. Класифікація дидактичних принципів. Принцип виховуючого характеру навчання. Зв'язок навчання з життям. Принцип науковості навчання. Принцип міцності знань, умінь та навичок. Роль повторення і різноманітних вправ у закріпленні знань, умінь та навичок. Принцип систематичності й послідовності навчання. Принцип наочності навчання. Види наочності. Принцип свідомості та активності навчання. Принцип доступності навчання. Врахування вікових особливостей. Опора на життєвий досвід учнів. Майстерність вчителя в реалізації принципів.

21. Загальні методи та прийоми навчання.

Поняття про методи навчання. Різні підходи (Ю.К.Бабанський, С.І. Петровський Е.Я. Голант, М.М. Скаткін, І.Я.Лернер, Г.І. Щукіна) до класифікації методів навчання. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальною діяльністю. Методи навчання за джерелом знань. Методи навчання за характером пізнавальної діяльності учнів. Проблемні методи навчання. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Методи контролю та самоконтролю у навчанні.

22. Форми організації навчання.

Теоретичне обґрунтування Я.А.Коменським класно-урочної системи навчання. Сутність і класифікація форм організації навчання. Інші форми організації навчального процесу: семінари, лекції, факультативи. Навчальна екскурсія як форма організації навчального процесу. Домашня навчальна робота школярів. Шляхи оптимізації домашньої навчальної роботи.

23. Урок як основна форма організації навчання.

Урок – основна форма організації навчального процесу. Класифікація уроків. Типи і структура уроків. Функції уроку. Структура комбінованого уроку. Розвиток та вдосконалення структури уроку. Нетрадиційні уроки та особливості їх змісту та форм організації навчальної діяльності. Загальнопедагогічні, психологічні, дидактичні, гігієнічні вимоги до сучасного уроку. Підготовка вчителя до уроку.

24 Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю.

Сутність контролю у навчальному процесі. Загальне поняття про перевірку, функції та завдання перевірки умінь та навичок учнів. Методи та форми контролю. Види контролю: попередній, поточний, періодичний, тематичний, підсумковий. Вимоги до перевірки і оцінки знань, умінь та навичок учнів. Критерії та норми знань учнів. Аналіз причин неуспішності учнів та дидактичні засоби боротьби з невдачами у навчанні. В.О.Сухомлинський, Ш.А.Амонашвілі та ін. про оцінку знань, умінь та навичок учнів.

25. Мотивація в навчанні.

Рушійні сили процесу навчання – розв’язання суперечностей. Зовнішні, внутрішні протиріччя. Мотиви навчальної діяльності. класифікація мотивів. Формування в учнів особистісних потреб навчання предмету; задоволення від самого процесу навчання, роль особистості вчителя, конкурентоспроможність на зміну праці. Способи формування пізнавального інтересу учнів.

26. Методична робота в школі.

Значення методичної роботи для підвищення рівня проф.підготовки вчителя. Її напрямки: поглиблення філософсько-педагогічних знань, вивчення принципів розвитку української національної школи. Вивчення, узагальнення, поширення і впровадження в шкільну практику передового педагогічного досвіду.

Література до курсу

Основна:

- Бондар В. Дидактика. – К., 2005.
- Волкова Н.П. Педагогіка. – К., 2001.
- Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія. – К.: Вища школа, 1995.
- Гнутель Я.Б. Виховна робота в сучасних умовах: теорія і методика. – Тернопіль, 1998.
- Закон України „Про освіту” // Освіта. – 1996. – 21 серпня.
- Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання. – К.: Вища школа, 1997.
- Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка. – К., 2003.
- Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання. – Харків, 2002.
- Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія. – К.: ІСДО, 1995.
- Мойсеюк Н.Э. Педагогіка. – К., 2001.
- Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті.
- Практикум з педагогіки (за ред. О. А. Дубасенюк) - К.: ІСДО, 1996, с. 265-280.
- Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. С. 5-23.
- Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. С.166-169.
- Фіцула М. Педагогіка. –К., 2001.
- Хуторской А.В. Современная дидактика. – СПб, 2001. – 544 с.
- Якса Н.В. Основи педагогічних знань. – К., 2007. – 358 с.

Додаткова

1. Болдырев Н. И. Методика воспитательной работы в школе. - М.: Просвещение, 1981 - 223 с.
2. Введение в научное исследование по педагогике (Под ред. В.И. Журавлева) - М.: Просвещение, 1988.
3. Волкова Н.П. Педагогіка. – К., 2001, С.9-34.
4. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія. -К.: Вища школа, 1995, с. 4 - 20.
5. Гнутель Я.Б. Виховна робота в сучасних умовах: теорія і методика. – Тернопіль, 1998. – С. 12-15.
6. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) // Освіта. - 1993. - № 44-46. - С. 2,4.
7. Ильина Т.А. Педагогика. – М.: Просвещение, 1984, с. 36-51.
8. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання. - К.: Вища школа, 1997.
9. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. - К.: 1989,с. 98-184.
10. Красовицький М. Виховна робота в школі: досвід і проблеми. – К., 1992.
11. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка. – К., 2003.- С. 33-40.
12. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія.- К.: ІСДО, 1995.

Література, дозволена до використання під час фахового вступного випробування

- Державні стандарти загальної середньої освіти в Україні. – К., 1997.
Національна доктрина розвитку освіти в Україні. – К., 2000.
Закон України “Про освіту”. – К., 1991.
Концепція безперервної системи національного виховання. – К., 1994.
Концепція громадської освіти/Освіта України. – 2000, №46 – 15 листопада.
Концепція позакласної виховної роботи в загальноосвітній школі. – К., 1991.
Концепція середньої загальноосвітньої школи України. – К., 1990.

Контрольні питання

- Предмет і завдання педагогіки. Система педагогічних наук. Зв’язок з іншими науками. Знання вчителем початкових класів психології та фізіології як необхідна умова педагогічної майстерності.
 - Методи науково-педагогічного дослідження в практиці вчителя початкових класів.
 - Поняття про розвиток і формування особистості. Фактори розвитку особистості. Особливості фізичного і психічного розвитку молодших школярів.
 - Система освіти в Україні, її структура і принципи відповідно до Закону України „Про освіту”. „Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті”. Традиційні та нові навчально-виховні заклади.
 - Сутність процесу виховання, його рушійні сили. Поняття про мету виховання, її об’єктивний характер. Самовиховання та його роль у формуванні особистості.
 - Принципи виховання учнів. Відображення в них закономірностей виховного процесу. Засоби реалізації їх у навчально-виховному процесі початкової школи.
 - Методи формування свідомості молодших школярів.
 - Методи стимулювання діяльності і досвіду поведінки молодших школярів.
- А.Макаренко, В.Сухомлинський про заохочення та покарання.
 - Методи організації діяльності і досвіду поведінки молодших школярів. Органічна єдність цих методів у діяльності вчителя.
 - Актуальність громадянського та екологічного виховання особистості в сучасному українському суспільстві. Завдання, зміст та форми в початковій школі.
 - Завдання розумового і фізичного виховання молодших школярів. Основні шляхи та засоби формування наукового світогляду. Використання засобів козацької педагогіки в фізичному вихованні дітей.
 - Моральне виховання молодших школярів: завдання, методи, форми, засоби. Роль народної педагогіки в моральному вихованні школярів.
 - Зміст, форми і методи трудового виховання в навчальній та позаурочній роботі. Особливості економічного виховання молодших школярів.
 - Естетичне виховання молодших школярів. Завдання, зміст та засоби.
 - Колектив як об’єкт і суб’єкт виховання. Процес розвитку колективу і його стадії. Сучасні дитячі та молодіжні громадські організації, їх роль у формуванні особистості молодшого школяра.
 - Основні форми організації спільної роботи школи і сім’ї по вихованню дітей. Робота вчителя початкових класів з батьками. Виховання в сім’ї як першооснова розвитку дитини.
 - Позакласна та позашкільна робота з учнями початкових класів.
 - Сутність, структура і функції процесу навчання. Рушійні сили навчання. Етапи оволодіння знаннями.
 - Мотиви навчання, їх види, формування та розвиток. Майстерність вчителя початкових класів у їх формуванні.
 - Зміст освіти в сучасній початковій школі. Навчальний план, програми, підручники для початкової школи, їх вдосконалення та перебудова.

- Принципи системності, послідовності та науковості навчання. Майстерність вчителя по формуванню у молодших школярів первинних наукових знань.
- Принцип міцності знань, умінь та навичок. Реалізація принципу доступності в навчанні молодших школярів.
- Принцип наочності навчання. Види наочності в початковій школі. Принципи свідомості та активності навчання. Майстерність вчителя початкових класів у спонуканні розвитку інтересів, бажань, прагнень школярів до навчання.
- Поняття про методи, прийоми та засоби навчання. Класифікація методів навчання.
- Урок – основна форма організації навчального процесу. Типи та структура уроків у початковій школі. Педагогічні вимоги до уроку.
- Нетрадиційні та інтегровані уроки, особливості їх проведення. Підготовка вчителя початкових класів до цих уроків.
- Навчальна екскурсія як форма організації навчального процесу. Домашня навчальна робота молодших школярів.
- Види, методи, форми і функції контролю знань. Вимоги до контролю знань, умінь, навичок. В.Сухомлинський, Ш.Амонашвілі про функції перевірки знань та оцінку.
- Організація методичної роботи в школі, її зміст та форми. Педагогічна рада школи, її склад і повноваження.
- Педагогічна майстерність та її компоненти. Педагогічна техніка, її компоненти. Мовленнєва культура вчителя початкових класів у структурі його діяльності.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ

Оцінка **«ВІДМІННО: 22-25 балів»** заслуговує відповідь, у якій студент:

- ґрунтовно, логічно послідовно та вірно відповів на поставлені запитання білету;
- глибоко аргументував прийняті рішення;
- продемонстрував повне розуміння матеріалу, обґрунтував свої відповіді, навів необхідні приклади;
- правильно розв'язав педагогічну ситуацію, практично застосувавши відповідні правила, методи, принципи; нормативні та довідкові матеріали; проаналізував отримані результати та вірно оцінив їх;
- показав вміння застосовувати на практиці знання і практичні навички, набуті при вивченні тем даного курсу;

Оцінки **«ДОБРЕ: 18 — 21 балів»** заслуговує відповідь, у якій студент:

- повно і в основному правильно відповів на поставлені запитання, допустивши при цьому несуттєві помилки та неточності; відповів на питання правильно по суті, але не достатньо повно та чітко;
- виявив розуміння матеріалу, професійно обґрунтував свої відповіді, навів необхідні приклади;
- правильно та вміло застосував відповідні правила, методи, принципи на всіх етапах вирішення поставлених задач; проаналізував отримані результати та оцінив їх;
- допустив окремі неточності у формулюваннях і послідовності викладення матеріалу;

Оцінкою **«ЗАДОВІЛЬНО: 15-17 балів»** оцінюється відповідь, у якій студент:

- відповів на питання неповно, допустив неточності в аргументуванні прийнятих рішень;
- виявив розуміння лише основних положень курсу; не зумів глибоко і переконливо обґрунтувати свої відповіді, навести відповідні приклади;
- допустив неточності у формулюваннях і недоліки в логічній послідовності викладення матеріалу;

Оцінкою **«НЕЗАДОВІЛЬНО: 0 -14балів»** оцінюється відповідь, у якій студент:

- невірно відповів на поставлені теоретичні питання, а практичні завдання виконав лише частково (менш ніж на половину);
- виявив незнання більшої частини тем курсу;
- допустив значні помилки у формулюванні правил, методів та теоретичному описі процесів, схем, варіантів компоновань тощо.

2.

3. II. ПРОГРАМА З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МАТЕМАТИКА» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Пояснювальна записка

Програма фахового вступного випробування з методики викладання математики в початкових класах охоплює основний матеріал курсу і складається з таких розділів:

- I. Нумерація цілих невід'ємних чисел.
- II. Методика вивчення арифметичних дій.
- III. Методика роботи над задачами.
- IV. Величини.
- VI. Пропедевтика алгебри та геометрії у початкових класах

Навчальний матеріал курсу "Методика викладання математики в початкових класах" засвоюється протягом чотирьох семестрів, унаслідок чого студенти факультету ПВПК повинні:

знати й усвідомлювати:

- нові цілі засвоєння учнями освітньої галузі "Математика" в контексті модернізації початкової освіти;
- зміст та особливості побудови початкового курсу математики відповідно до вимог Державного стандарту освітньої галузі "Математика".
- основні вимоги до математичної підготовки учнів за роками навчання; загальні вимоги до усного й писемного математичного мовлення та критерії оцінювання знань, умінь та навичок учнів;
- особливості календарно-тематичного планування;
- основні засобами, формами й методами навчання математики;
- особливості застосування сучасних навчальних технологій на уроках математики.

бути здатними:

- формулювати освітні цілі з предмета, досягати й оптимально переосмислювати їх під час навчання;
- аналізувати основний методичний апарат підручників та розширювати його завданнями, спрямованими на розвиток логічного мислення;
- здійснювати розвиток загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів на уроках математики та в позаурочній діяльності;
- оцінювати результати діяльності учнів у відповідності з критеріями навчальних досягнень учнів початкової школи.

володіти загальними практичними вміннями й навичками:

- моделювати й проводити уроки математики у початковій школі; вести їх обговорення, давати оцінку та самооцінку проведених занять;
- продуктивно та нестандартно організовувати процес навчання, виховання й розвитку з метою забезпечення реалізації вимог Державного стандарту освітньої галузі "Математика".

Зміст навчального матеріалу

НУМЕРАЦІЯ ЦІЛИХ НЕВІД'ЄМНИХ ЧИСЕЛ

Дочисловий період

Властивості і відношення предметів, взаємне їх розміщення, практичні вправи з групами предметів. Уявлення про колір, розміри, матеріал предметів; розміщення їх на площині і в

просторі; відношення за довжиною, висотою, шириною тощо; порівняння сукупностей предметів; лічба предметів, уявлення про геометричні фігури.

Десяток

Поняття натурального числа. Послідовність чисел в межах десяти. Кількісне та порядкове значення числа. Число і цифра. Різні способи порівняння чисел. Лічба в прямому і зворотному порядку. Склад числа на основі груп предметів чи малюнків. Число і цифра нуль.

Методи, прийоми та засоби навчання, які доцільно використовувати при вивченні чисел в межах десяти.

Сотня

Поняття про десяток як лічильну одиницю. Поняття розряду, розрядного числа – одиниці та десятки, одноцифрові та двоцифрові числа. Ознайомлення з числами від 11 до 20 та від 21 до 100, причини поділу навчального матеріалу на два етапи. Утворення, читання та запис чисел від 11 до 20 та від 21 до 100. Запис числа у вигляді суми розрядних доданків. Позиційний принцип запису чисел. Порівняння чисел в межах 100. Випадки додавання і віднімання, що базуються на нумерації чисел: $12 + 1$, $12 - 1$, $10 + 2$, $12 - 2$, $12 - 10$.

Тисяча

Поняття про нову лічильну одиницю – сотню. Розряд сотень. Одиниці I, II, III розрядів. Поняття трицифрового числа. Назви розрядних одиниць та співвідношення між ними. Утворення, запис та читання трицифрових чисел. Числові відрізки при вивченні трицифрових чисел. Натуральна послідовність чисел в межах 1000. Порівняння чисел. Запис у вигляді суми розрядних доданків. Визначення загальної кількості одиниць певного розряду у трицифровому числі. Випадки додавання та віднімання трицифрових чисел на основі нумерації.

Методи, прийоми та засоби, що використовуються під час вивчення усної та письмової нумерації.

Багатоцифрові числа

Числові відрізки вивчення нумерації чотири-, п'яти-, шестицифрових чисел. Нові лічильні одиниці – одиниця тисяч, десяток тисяч, сотня тисяч та співвідношення між ними. Поняття класу. Числа першого, другого класу. Натуральна послідовність чисел в межах мільйона. Утворення, запис та читання їх. Порівняння багатоцифрових чисел. Визначення загальної кількості одиниць певного розряду в багатоцифровому числі, запис числа у вигляді суми розрядних доданків. Узагальнення поняття про десяткову систему числення. Роль іменованих чисел у засвоєнні нумерації багатоцифрових чисел. Усні прийоми додавання та віднімання багатоцифрових чисел. Методичне забезпечення вивчення цієї теми.

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ДІЙ

Зміст дій додавання, віднімання, множення та ділення. Властивості арифметичних дій. Зв'язок між компонентами і результатами арифметичних дій. Перевірка правильності виконання арифметичних дій. Формування обчислювальних навичок. Вивчення таблиць додавання і множення та відповідних випадків віднімання і ділення. Вивчення прийомів усних обчислень з діями I та II ступеню. Вивчення алгоритмів письмового додавання, віднімання, множення і ділення. Вивчення правил порядку виконання дій.

Додавання і віднімання

Сума цілих невід'ємних чисел. Терміни "доданок", "сума". Зв'язок між сумою і доданками. Різниця цілих невід'ємних чисел. Терміни "зменшуване", "від'ємник", "різниця". Прийоми додавання і віднімання числа 1. Додавання і віднімання в межах кожного з чисел 1 – 10 на основі відповідних предметних груп або складу числа. Таблиці додавання та віднімання одноцифрових чисел в межах 10. Основні властивості числа 0: $a - a = 0$, $a + 0 = a$, $0 + a = a$, $a - 0 = a$. Додавання та віднімання по одинці та групами. Переставний і сполучний закон додавання.

Усні прийоми додавання та віднімання

Переставний і сполучний закони додавання $a + b + c = b + c + a$; $(a + b) + c$; $a + (b + c)$; $(a + b) + (c + d)$.

Випадки додавання:

- а) одноцифрового числа до одноцифрового;
- б) круглого числа до круглого;
- в) одноцифрового числа до круглого;
- г) одноцифрового числа до двоцифрового;
- д) круглого числа до двоцифрового;
- е) одноцифрового числа до двоцифрового з переходом через розряд;
- ж) двоцифрового числа до двоцифрового без переходу через розряд;
- з) двоцифрового числа до двоцифрового з переходом через розряд.

Правила віднімання числа від суми: $(a + b) - c$; суми від числа: $a - (b + c)$;
суми від суми: $(a + b) - (c + d)$.

Випадки віднімання виду:

- а) круглого числа від круглого;
- б) одноцифрового числа від одноцифрового;
- в) круглого числа від двоцифрового;
- г) одноцифрового числа від двоцифрового без переходу через розряд;
- д) одноцифрового числа від круглого;
- е) одноцифрового числа від двоцифрового з переходом через розряд;
- ж) двоцифрового числа від двоцифрового без переходу через розряд;
- з) двоцифрового числа від двоцифрового з переходом через розряд.

Письмові прийоми додавання та віднімання

Теоретична основа письмових прийомів додавання і віднімання багатоцифрових чисел: поняття "розряд", "клас", переставний і сполучний закони додавання, правила віднімання від числа суми, від суми числа, від суми.

Письмове додавання у випадках, коли утворюється додаткова розрядна одиниця; послідовно утворюється декілька додаткових розрядних одиниць, причому в розрядах, які містять нулі.

Випадки віднімання видів: коли роздроблюється одиниця одного розряду; роздроблюються одиниці декількох розрядів; одиниця одного із розрядів роздроблюється багаторазово.

Множення і ділення

Визначення дії множення як суми. Означення добутку цілих невід'ємних чисел, яке пов'язане з декартовим добутком множення. Існування і єдність добутку.

Означення частки цілого невід'ємного числа і натурального числа. Умови існування частки натуральних чисел і єдність її.

Табличне множення і ділення

Конкретний зміст дій множення і ділення. Зв'язок між множенням і діленням. Терміни "множник", "добуток", "ділене", "дільник", "частка". Зв'язок між компонентами і результатами цих дій. Таблиці множення чисел 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 на одноцифрові числа і відповідні випадки ділення. Переставний закон множення.

Позатабличне множення і ділення (усні прийоми)

Закони множення і ділення. Множення суми на число: $(a + b) \times c$; ділення суми на число: $(a + b) : c$. Множення і ділення виду:

- а) множення двоцифрового числа на одноцифрове;
- б) ділення двоцифрового числа на одноцифрове;
- в) ділення двоцифрового числа на двоцифрове;
- г) ділення з остачею;
- д) випадки ділення і множення виду: 120×2 ; 300×2 ; $300 : 3$; $300 : 30$; $360 : 3$; $720 : 8$; $560 : 7$.

Письмове множення і ділення

Узагальнення про дію множення та закони множення як теоретичної основи обчислювальних прийомів: переставний, сполучний, розподільний закон множення відносно додавання. Формування алгоритму письмового множення за етапами: множення багатоцифрового числа на одноцифрове; множення багатоцифрового на розрядне, множення багатоцифрового числа на дво-, трицифрове число.

Узагальнення про дію ділення та властивості частки як теоретичної основи обчислювальних прийомів: ділення суми на число, ділення числа на добуток. Формування алгоритму письмового ділення за етапами: ділення багатоцифрового числа на одноцифрове, ділення багатоцифрового на розрядне, ділення багатоцифрового на двоцифрове.

Методи, прийоми, засоби та форми навчання, необхідні для ознайомлення учнів з арифметичними діями. Типові помилки, які діти допускають в обчисленнях, шляхи їх попередження та подолання.

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ЗАДАЧАМИ

Задача. Навчальні, виховні, розвивальні функції задач. Загальні питання методики розв'язування задач. Методика навчання розв'язуванню задач включає такі моменти:

- а) підготовча робота;
- б) ознайомлення із змістом задачі;
- в) аналіз задачі і пошук плану розв'язування;
- г) запис розв'язування і відповіді задачі;
- д) робота над задачею після її розв'язування.

Способи аналізу задачі (синтетичний, аналітичний). Усне та письмове розв'язування задач. Способи розв'язування задач: арифметичний, алгебраїчний. Методичні прийоми: а) фронтальна робота над задачею; б) наочна інтерпретація задачі; в) розв'язування обернених задач; г) задачі з неповними числовими даними; д) задачі з зайвими числовими даними; е) складання задач; ж) перетворення задач; з) розв'язок задач різними способами та ін.

Прості задачі

Класифікація простих задач (різні підходи щодо цього питання). Види простих задач, що розв'язуються додаванням і відніманням:

- 1) знаходження суми;
- 2) знаходження остачі;
- 3) зменшення або збільшення числа на кілька одиниць (в прямій та непрякій формі);
- 4) різницеве порівняння;
- 5) встановлення взаємозв'язку між компонентами та результатами дій додавання і віднімання.

Види простих задач, що розв'язуються множенням і діленням:

- 1) знаходження добутку;
- 2) знаходження частки;
- 3) збільшення або зменшення числа в декілька разів (в прямій і непрякій формі);
- 4) кратне порівняння;
- 5) встановлення взаємозв'язку між компонентами та результатами дій множення і ділення, зокрема, в задачах на пропорційну залежність величин.

Задачі на знаходження частини числа та числа за його частиною.

Складені задачі

Ознайомлення із складеною задачею. Різні методичні підходи до ознайомлення учнів із складеною задачею. Способи розв'язування складених задач (арифметичний, алгебраїчний). Форми запису розв'язування задач: за діями; за діями з поясненням; виразом. Розв'язування задач різними арифметичними способами.

Методика роботи над типовими задачами, задачами на рух, задачами з геометричним змістом.

Методи, прийоми та засоби навчання, які сприяють ефективному засвоєнню учнями складених задач.

ВЕЛИЧИНИ

Поняття величини. Властивості величин. Загальні етапи в роботі над величиною: а) порівняння величин візуально, накладанням, прикладанням, за допомогою органів відчуттів та використовуючи різні мірки; б) ознайомлення з одиницею вимірювання величини та вимірювальним прибором; в) формування вимірювальних умінь і навичок; г) додавання та віднімання однорідних величин, які виражені в одиницях одного найменування; д) ознайомлення з новими одиницями величини у зв'язку з вивченням нумерації за концентрами, перетворення однорідних величин, які виражені в одиницях одних найменувань в другі, перетворення величин, які виражені в одиницях одного найменування, в величини, які виражені в одиницях двох найменувань та навпаки; е) додавання та віднімання величин, які виражені в одиницях двох найменувань; ж) множення та ділення величин на число. Зв'язок величин з геометричним матеріалом. Скалярні та векторні величини. Методика вивчення довжини, маси, площі, часу, місткості.

АЛГЕБРАЇЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Призначення та завдання алгебраїчного матеріалу в початковому курсі математики. Математична символіка. Числові вирази. Числові вирази виду: сума двох чисел; різниця двох чисел; добуток двох чисел; частка двох чисел. Вирази з дужками. Порядок виконання дій у виразах з дужками та без дужок. Складні вирази: утворення, читання та запис їх. Розв'язування задач числовим виразом. Значення числового виразу. Числові рівності і нерівності.

Змінна. Вирази із змінною. Значення змінної. Область визначення даного виразу. Вирази, що містять одну, дві, три і більше змінних.

Рівняння. Формування уявлень про рівняння. Розв'язування задач способом складання рівняння.

Функція. Пропедевтика поняття функції. Використання функціональної залежності під час розв'язування задач. Пряма і обернена пропорційність.

Методичне забезпечення при вивченні алгебраїчного матеріалу у початкових класах.

6. ГЕОМЕТРИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Призначення та завдання вивчення геометричного матеріалу в початковому курсі математики. Розвиток просторових уявлень учнів. Означувані і неозначувані геометричні поняття в початковому курсі математики. Методика ознайомлення з геометричними фігурами (точкою, прямою, кривою, відрізком, кутом, трикутником, чотирикутником, п'ятикутником, багатокутником, прямим кутом, квадратом, прямокутником, колом, кругом) та їх властивостями. Позначення фігур. Задачі на розпізнавання геометричних фігур, поділ фігур на частини та складання фігур із заданих частин.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

1. Бантова М.І. Методика викладання математики в початкових класах. – К.: Вища школа. – 1987
2. Белошистая А. Обучение решению задач по математике /А. Белошистая. – М.: Изд-во «Экзамен», 2009. – 285 с. (Серия «Учебно-методический комплект»).
3. Богданович М.В., Козак М.В., Король Я.А. Методика викладання математики в початкових класах: Навч. Посібник. – 2-е вид. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 368 с.
4. Богданович М.В. Вивчення нумерації та арифметичні дії у початковій школі. – К.: Вища школа. – 1991
5. Гайштут А. По ступенькам к развитию внимания, памяти, логики / А.Гайштут : учебное пособие. - К.: Початкова школа, 2005. – 144 с.
6. Истомина Н.Б. Методика обучения математике в начальных классах: учеб. пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. – 5-е изд., стер. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 288 с.

7. Истомина Н.Б. Математика: учебник для 3 кл./Н.Б.Истомина. – Смоленск: Ассоциация XXI Век, 2010. – 176с.
8. Коваль Л., Скворцова С. Методика навчання математики в початковій школі: теорія і практика: Підручник для студентів за спец. 6.010100 «Початкове навчання». – Харків: ЧП «Принтер-Лідер», 2011. – 414 с.
9. Корчевська О. Навчаємо математики. Методика обчислень. 1-4 класи / О.Корчевська. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 156 с.
10. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Освіта, 2011. – 392 с.
11. Програми для середньої загальноосвітньої школи (1-4 класи).– К.: Початкова школа, 2006. – 432 с.
12. Теоретические и методические основы изучения математики в начальной школе /А.В.Тихоненко и др.; под ред. А.В.Тихоненко. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 349 с.
13. Эрдниев П.М., Эрдниев Б.П. Теория и методика обучения математике в начальной школе. – М. : Педагогика. – 1988

Література, дозволена до використання під час фахового вступного випробування

1. Богданович М.В. Математика: Підруч. для 3 кл. – К.: Освіта, 2004. – 159 с.
2. Кочина Л.П., Листопад Н.П. Математика, 3 кл.: Підруч. для серед. загальноосвіт. шк.. – К.: Літера ЛТД, 2004. – 176с.
3. Кочина Л.П., Листопад Н.П. Математика, 4 кл.: Підруч. для серед. загальноосвіт. шк.. – К.: Літера ЛТД, 2004. – 176с.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. 1-4 класи. – К. : ВД «Освіта», 2011. – 392 с.
5. Рівкінд Ф.М. Математика: підруч. для 1 кл. / Ф.М.Рівкінд, Л.В.Оляницька. – К.: ВД «Освіта», 2012. – 144 с.

Контрольні питання

- Завдання дочислового періоду навчання математики.
- Методика вивчення основних питань нумерації чисел першого десятка. Методика ознайомлення з числом і цифрою.
- Методика ознайомлення з діями додавання та віднімання і зв'язком між ними.
- Усна та письмова нумерація чисел від 11 до 20.
- Усне додавання та віднімання двоцифрових чисел з переходом через десяток.
- Методика роботи над засвоєнням таблиць множення і відповідних випадків ділення.
- Усні випадки додавання та віднімання чисел в межах 1000.
- Письмове додавання та віднімання чисел в межах 1000.
- Множення і ділення чисел, пов'язаних з числами 1 і 0.
- Методика вивчення властивості ділення числа на добуток.
- Ділення з остачею
- Письмове множення і ділення трицифрового числа на одноцифрове.
- Методика вивчення довжини та одиниць вимірювання довжини.
- Методика вивчення площі та одиниць вимірювання площі. Площа прямокутника.
- Методика роботи над простими задачами на збільшення (зменшення) числа на кілька одиниць.
- Методика роботи над простими задачами на різницеве порівняння.
- Методика роботи над задачами на знаходження четвертого пропорційного
- Методика роботи над задачами на рух.
- Формування і розвиток уявлень учнів про рівняння.
- Формування і розвиток уявлень учнів про нерівності із змінною.
- Формування уявлень учнів про лінії та відрізки.
- Методика розкриття конкретного змісту дій другого ступеня.

Основні види вправ які сприяють розвитку просторових уявлень молодших школярів.
Методика роботи над завданнями з логічним навантаженням.
Методика вивчення числа і цифри нуль.
Методика вивчення основних питань нумерації чисел першого десятка. Склад числа.
Формування уявлень учнів про круг і коло.
Формування уявлень учнів про кути.
Методика ознайомлення учнів з частинами.

1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ

При розробці критеріїв оцінки за основу бралася повнота і правильність виконання завдань. Крім того, враховувалася здатність студентів диференціювати, узагальнювати та комплексно застосовувати набуті методичні знання під час відповіді, добору розвивальних завдань, визначення мети уроку, аналізу його етапів тощо.

Оцінювання проводиться такою системою:

A – відмінно – 22 – 25;

BC – добре – 18 – 21;

DE – задовільно – 15 – 17;

FX – незадовільно – 0 – 14.

Робота може бути оцінена на **“відмінно” (22 – 25 балів)** за таких умов: студент вичерпно відповів на всі питання завдання, обґрунтував зазначені положення, дав правильне визначення того чи іншого методичного поняття, навів приклади; виконав правильно практичні завдання; показав знання розділу програми, визначив обсяг виучуваного матеріалу відповідно до теми уроку, згідно з сучасними вимогами показав методику проведення уроку (фрагменту), доцільно обрав методи і прийоми роботи на кожному з етапів, передбачив використання певних засобів навчання, самостійну або творчу роботу учнів на уроці, творчо поставився до вибору тренувальних вправ. Відповідь студента логічна, доказова, обґрунтована. Він показав системність і узагальненість знань, вміння робити висновки.

На оцінку **“добре” (18 – 21 балів)** заслуговує відповідь, у якій студент правильно та вичерпно відповів на всі питання завдання, обґрунтував зазначені положення, дав правильне визначення математичних та методичних понять, навів приклади; виконав правильно практичні завдання, але допустив незначні помилки; урок або його фрагмент складено методично правильно, студент показав знання розділу програми, визначив обсяг виучуваного матеріалу відповідно до теми уроку з дотриманням структури уроку вказаного типу, доцільно обрані методи та прийоми роботи на уроці, різновиди тренувальних вправ, але не передбачена творча робота учнів на уроці, розвиток їхніх основних психічних функцій: мовлення та мислення, не передбачена зміна видів діяльності для активізація уваги учнів. Студент показав системність і узагальненість знань, але висновки не містять елементи власних суджень.

Оцінку **“задовільно” (15 – 17 балів)** можна ставити за відповідь, в якій: у викладі теоретичного матеріалу містяться помилки або недоліки, не спостерігається комплексне застосування вивченого теоретичного матеріалу; у викладенні методики проведення уроку відчувається недостатня теоретична підготовка, фрагментарний аналіз змісту програми та підручника, у формулюванні теми і мети уроку містяться неточності, структура уроку вказаного типу, або за вказаною технологією, розкрита не в повній мірі, дібрані тренувальні вправи відповідають поставленому завданню частково. Студент робить елементарні висновки.

Оцінка **«незадовільно» (0 – 14 балів)** ставиться за роботу в якій відсутні відповіді теоретичного характеру; у викладі методичних питань містяться помилки, відповідь елементарна та фрагментарна, структура уроку розкрита не в повній мірі. Студент не показав вміння узагальнювати свої знання, робити ґрунтовні висновки.

4. III. ПРОГРАМА З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МОВА І ЛІТЕРАТУРА» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма фахового вступного випробування з методики викладання української мови в початкових класах охоплює основний матеріал курсу і складається з таких розділів:

- I. Вступ
- II. Методика навчання грамоти.
- III. Методика літературного читання.
- IV. Методика вивчення основних розділів шкільного курсу мови.
- V. Актуальні питання методики навчання української мови.

Навчальний матеріал курсу “Методика викладання української мови в початкових класах” засвоюється протягом чотирьох семестрів, унаслідок чого студенти факультету ПВПК повинні:

знати: специфічні риси періоду навчання грамоти, особливості методів та прийомів навчання на цьому етапі, характеристику звукового аналітико-синтетичного методу, основні прийоми аналізу і синтезу, різновиди наочності; періоди навчання грамоти (добукварний, букварний, післябукварний), розподіл букварного періоду на етапи, особливості навчання на кожному етапі, структури уроків у добукварному, букварному та післябукварному періодах, прийоми розвитку мовлення та мислення дитини у різних періодах навчання грамоти; освітнє, виховне та розвивальне значення уроків читання, види читання (мовчазне та вголос), методику навчання мовчазного читання, основні способи читання (побуквене, поскладове та ін.), форми роботи на уроках читання, методичні особливості їх використання, якості читання (свідомість, правильність, виразність, швидкість), методику відпрацювання кожної якості, різновиди використовуваної наочності; класифікацію уроків читання, структуру уроку кожного виду, особливості опрацювання творів різних жанрів; шляхи розвитку мовлення та мислення молодших школярів на уроках читання; визначення методики викладання мови як педагогічної науки, її наукові основи, зв'язок з іншими науками, класифікацію методів та прийомів навчання мови, характеристику основних методів, класифікацію типів уроків мови, особливості структури кожного типу уроку, види тренувальних завдань, методику їх застосування на уроках мови, особливості опрацювання окремих розділів мовознавства; методику позакласної роботи, її різновиди, схему аналізу уроку; жанри електронно-мультимедійної продукції з лінгвістики та лінгводидактики для початкової школи, змістову та структурну специфіку кожного із них, особливості методики використання; апаратні та програмні засоби для виготовлення й застосування електронно-мультимедійної продукції на заняттях з навчання грамоти, мови, читання, розвитку мовлення; особливості підготовки та проведення уроків галузі «Мови і літератури» з мультимедійною підтримкою; специфіку лінгводидактичних тестових середовищ для молодших школярів, інструментарій для їх розробки, методичні особливості введення в навчально-виховний процес;

уміти: використовувати методи та прийоми навчання з, адекватно оцінюючи їх ефективність у кожному конкретному випадку, виготовляти та доцільно застосовувати у власних уроках наочний матеріал, коректно формулювати завдання до вправ, органічно вводити їх у тканину уроку, добирати власний дидактичний матеріал, визначати у почутому (побаченому) уроці використані методи, прийоми навчання, різновиди тренувальних вправ, аналізувати їх ефективність; складати фрагменти та плани-конспекти уроків навчання грамоти, читання, мови та розвитку мовлення з урахуванням особливостей навчального матеріалу кожного розділу, визначати тип уроку та основні структурні елементи, оцінювати правильність обраної теми та сформульованої мети уроку, робити повний та частковий аналіз уроку, виділяючи позитивні та негативні його риси; розробляти сценарії навчальних презентацій для мультимедійного супроводу уроків навчання грамоти, мови, читання, розвитку мовлення, методично правильно вводити їх в урок; створювати лінгводидактичні

тестові середовища, грамотно застосовувати їх у навчальному процесі на уроках мови і читання.

Зміст навчального матеріалу

ВСТУП. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Тема 1.1. Методика викладання української мови як педагогічна наука. Вступ.

Теорія і методика навчання української мови як наука. Мета, предмет, завдання методики. Структура курсу, зумовленість розділів змістом, завданнями рідної мови як навчальної дисципліни в системі початкової мовної освіти. Джерела методичної мовної науки.

Наукові основи методики початкового навчання української мови. Психолого-дидактичні аспекти методики викладання рідної мови. Наука про мову як основа її методики. Принципи, методи і прийоми навчання рідної мови. Зв'язок методики навчання української мови в початкових класах з іншими науками

Джерела вивчення курсу методики викладання української мови в початкових класах. Основна література, її структурні компоненти, відомості про авторів, цільове призначення. Діючі та альтернативні підручники дія початкової школи (спільні відмінні підходи вчених до побудови підручників).

Методи дослідження в методиці рідної мови (теоретичні, емпіричні). Етапи дослідження.

З історії методики мови як науки. Короткий історико-критичний огляд методичних праць українських діячів науки і культури XIX —XX століть.

Тема 1.2. Наукові основи методики навчання грамоти.

Навчання грамоти – особливий етап у початковому навчанні рідної мови.

Мета навчання грамоти – побудова процесу навчання грамоти за визначеними основними змістовими лініями нового Державного освітнього стандарту загальної початкової освіти: мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною.

Принципи побудови підручників з навчання грамоти. Навчально-методичний комплект з навчання грамоти (буквар, навчальні посібники до нього, методичні рекомендації). Принципи побудови чинного Букваря (автори М.С.Вашуленко, Н.Ф.Скрипченко) та альтернативних (варіативних).

Лінгвістичні і психолого-педагогічні засади методики навчання грамоти. Читання і письмо – види мовленнєвої діяльності. Звукова система української мови у взаємозв'язку з графічною. Психофізіологічна характеристика процесів читання і письма. Педагогічні вимоги до організації навчання грамоти: загальнодидактичні і спеціальні (методичні).

Тема 1.3. Методи навчання грамоти.

Методи навчання грамоти, їх класифікація: 1) за вихідними мовними одиницями (звукові, буквені, складові, цілих слів); 2) за видами діяльності (аналітичні, синтетичні, аналітико-синтетичні); 3) за співвідносною черговістю читання і письма (читання-письмо, письмо-читання, комбінований спосіб).

Короткий огляд історії методів навчання грамоти (буквоскладальний синтетичний, складовий синтетичний, звуковий аналітичний, звуковий синтетичний, звуковий аналітико-синтетичний, метод цілих слів).

Загальна характеристика звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти. Цінність методу, розробленого К.Д.Ушинським. Удосконалення методу послідовниками К.Д.Ушинського. Особливості сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти. Прийоми звукового аналізу, синтезу. Періоди навчання грамоти.

Тема 1.4. Добукварний період навчання грамоти.

Особливості добукварного періоду. Завдання підготовчого періоду, обсяг знань, умінь і навичок, які повинні засвоїти учні в добукварний період. Вивчення готовності дітей до навчання грамоти з метою здійснення індивідуального підходу.

Розвиток усного мовлення — провідний принцип і мета роботи в добукарний період. Методика розвитку усного мовлення (розвиток умінь слухати і розуміти висловлювання (аудіювання), розвиток мовленнєвих умінь (говоріння). Прийоми роботи, види вправ, методика їх організації.

Формування в першокласників початкових мовних уявлень у підготовчий період. Методика формування мовних уявлень про слово, речення, висловлювання. Прийоми моделювання і конструювання речень. Методика формування в учнів фонетичних уявлень: звуки мовлення, голосні приголосні звуки, тверді м'які приголосні звуки, склад, наголос, наголошений склад. Застосування прийомів звукового аналізу і синтезу, моделювання і конструювання складової, звукової будови слів.

Ознайомлення зі змістом, побудовою сторінки (сторінкового розвороту) «Букваря» для роботи в підготовчий період

Особливості навчання письма ліворуких дітей. Проблема ліворукості. Як визначити ліворукість. Підготовка ліворукої дитини до оволодіння графічною навичкою письма. Вимоги щодо організації навчальної діяльності ліворуких.

Методика підготовки першокласників до письма. Мета і завдання навчання письма. Умови успішного навчання письма (організаційного, психолого-педагогічного та гігієнічного характеру), основні вимоги до техніки і засобів письма.

Прийоми вироблення орієнтації у розліновці зони та для письма та в клітинку. Система підготовчих графічних вправ до письма (штрихування та зафарбовування контурів фігур, обведення трафаретів, вправи-розчерки, вправи-малююки. письмо елементів букв, вправи на вписування елементів букв у малюнок тощо).

Зміст, структура і методика уроків мови в добукарний період. Особливості структури і методики уроків добукарного періоду. Вимоги до підготовчих уроків з читання (за букварем) і письма (за зошитом).

Характеристика дидактичних матеріалів, засобів унаочнення для використання на уроках у добукарний період навчання грамоти.

Тема 1.5. Букварний період.

Особливості букварного періоду навчання грамоти. Завдання букварного періоду, обсяг знань, умінь і навичок, які повинні засвоїти учні в букварний період.

Розвиток умінь слухати і розуміти висловлювання (аудіювання). Методика навчання аудіювання. Напрями роботи з аудіювання: розвиток мовленнєвого слуху; розвиток усвідомлення почутого.

Поняття про мовленнєвий слух (фізичний, фонетичний, інтонаційний). Розвиток фонетичного слуху (фонетичного сприймання) – необхідна умова оволодіння грамотою. Встановлення ступеня розвитку фонетичного слуху. Вправи на розвиток фонетичного слуху.

Розвиток інтонаційного слуху – важлива складова мовленнєвих умінь. Форми інтонаційної роботи.

Розвиток слухового сприйняття певних змін голосу, монотонності голосу, сили його звучання, пришвидшення (сповільнення) вимови (темпу мовлення). Тренувальні вправи.

Підготовча робота до проведення аудіювання. Умови для організації процесу аудіювання. Мовний матеріал для аудіювання: звуки, склади, слова, сполучення слів, речення чи групи пов'язаних між собою речень, тексти. Характеристики мовного матеріалу, режим аудіювання, послідовність роботи. Методи і прийоми навчання аудіювання.

Розвиток мовленнєвих умінь (говоріння). Значення і завдання розвитку мовлення першокласників. Рівні роботи з розвитку мовлення. Вимовний рівень. Недоліки вимови першокласників. Причини недоліків. Виявлення і виправлення, усунення недоліків вимови. Недоліки мовлення учнів. Загальна характеристика недоліків мовлення, методика їх усунення Матеріал для вправ, методика їх проведення. Напрями роботи на вимовному рівні: розвиток дикції, дихання, голосу, орфоепічного вимовляння, емоційної виразності. Зміст і завдання роботи. Тренувальні вправи.

Лексичний рівень. Збагачення й уточнення словникового запасу учнів. Джерела збагачення словника першокласників. Прийоми пояснення значень слів. Значення словниково-логічних вправ їх види, методика проведення.

Усунення невластивих для українського мовлення слів, виразів. Активізація словника першокласників. Навчальні вправи.

Грамматичний рівень. Побудова словосполучень і речень. Прийоми роботи, види вправ. Аналітичні конструктивні вправи. Методика їх проведення.

Рівень тексту. Навчання школярів будувати зв'язні висловлювання: монологічні і діалогічні. Формування в першокласників умінь будувати зв'язні висловлювання різних типів і стилів. Види текстових вправ. Формування в дітей культури мовлення і спілкування.

Методика формування початкових умінь і навичок читання. Методика ознайомлення з новою буквою та звуками (голосними, приголосними), які вона позначає на письмі. Прийоми усвідомлення і розрізнення понять звук-буква (чуємо, вимовляємо-бачимо, пишемо, друкуємо); засвоєння понять: великі букви і малі, спільні і відмінні елементи. Прийоми роботи над формою букви.

Ознайомлення зі способами позначення м'якості приголосних звуків (і, ь, я, ю, є); ознайомлення з буквами я, ю, е, ї на позначення двох звуків. Ознайомлення з буквами та буквосполученнями щ, дж, дз, гта їх звуковим значенням.

Види і способи читання в букварний період. Методика формування уміння читати прямі склади (читання з орієнтацією на букву, що позначає голосний звук). Розвиток складового способу читання та читання цілими словами. Прийоми навчання учнів читати склади, слова. Види і прийоми роботи зі складовими таблицями, словами, поданими в аналітико-синтетичній формі, стовпчиками слів. Читання речень, коротких текстів. Методика опрацювання текстів Букваря.

Вироблення якісних ознак читання. Умови формування навички читання. Навчання учнів читати правильно. Запобігання помилкам у процесі читання, виправлення їх. Формування навички читання в оптимальному темпі (наближеному до природного говоріння), свідомо, виразно. Вправи з читання, їх дидактичне спрямування і методика проведення.

Диференційований підхід до навчання першокласників читання.

Ознайомлення зі змістом, побудовою сторінок і сторінкових розворотів «Букваря» для роботи в букварний період.

Формування початкового вміння писати. Особливості навчання письма шестирічних першокласників. Завдання уроків письма. Психолого-педагогічні особливості процесу навчання письма шестирічних першокласників. Характеристика сучасного рукописного шрифту.

Методика навчання письма букв, складів, слів Графічна будова букви, прийоми пояснення елементів друкованих і писаних букв. Прийоми навчання письма букв, їх з'єднань. Типові графічні помилки учнів. Формування навичок безвідривного письма слів.

Види роботи з письма в букварний період, методика їх проведення. Індивідуалізація завдань для шестирічних першокласників.

Особливості формування графічної навички письма в ліворуких дітей.

Перевірка, оцінювання мовленнєвих умінь і навичок першокласників (аудіювання, говоріння, читання, письмо).

Формування у першокласників знань про мову. Пропедевтична робота з формування у школярів знань про одиниці, різних мовних рівнів (текст, речення, слово, звуки мовлення).

Елементи правопису під час навчання грамоти. Формування в учнів елементарних умінь правильно писати, списувати слова, вживати розділові знаки в кінці речення. Перенос частин слів з рядка в рядок з орієнтацією на злиття «приголосний + голосний» («ПГ»).

Уроки читання і письма в період навчання грамоти. Вимоги до уроків читання і письма. Типи уроків читання і письма. Система уроків читання і письма в період навчання грамоти. Зміст, структура і методика уроків читання і письма в букварний період.

Інтегровані уроки навчання грамоти. Використання на уроках читання «Супутника букваря», додаткових текстів, вимоги до них.

Характеристика дидактичних матеріалів, засобів унаочнення для уроків у букварний період навчання грамоти.

Тема 1.6. Післябукварний період.

Основні завдання післябукварного періоду навчання грамоти. Особливості уроків читання в післябукварний період. Матеріал для читання. Методика використання навчального посібника «Післябукварик». Види і прийоми роботи на уроках читання. Структура і методика уроків читання в післябукварний період.

Особливості уроків письма післябукварного періоду навчання грамоти. Види і прийоми роботи на уроці письма. Удосконалення орфографічної уважності дітей у післябукварний період навчання грамоти.

Свято «Прощання з Букварем». Методика підготовки і проведення свята.

МЕТОДИКА ЛІТЕРАТУРНОГО КЛАСНОГО І ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ

Тема 2.1. Теоретико-методичні основи літературного читання.

Виховне, освітньо-пізнавальне і розвивальне значення літературного читання в початкових класах.

Сучасна система навчання читати і початкова літературна освіта. Напрями процесу навчання читати: навчання власне читати; забезпечення літературної освіти і розвитку молодших школярів.

Характеристика змістових ліній Державного освітнього стандарту з літературного читання. Тематично-жанровий, художньо-естетичний, літературознавчий принципи визначення змісту читання. Структура і зміст програми з літературного читання для 2–4-х класів.

Роль підручника із читання, його функції. Аналіз структури підручника (навчальний текст; позатекстові компоненти: апарат організації засвоєння, ілюстративний матеріал, апарат орієнтування). Психологічні аспекти побудови підручника для початкової школи. Аналіз чинних і паралельних (альтернативних) підручників.

Дидактичні матеріали до підручників із читання, посібники з методики літературного читання і використання їх у навчально-виховному процесі на уроках читання.

Читання як вид комунікативно-пізнавальної діяльності. Зовнішні і внутрішні сторони читання. Різновиди навчального читання (читання вголос і мовчки), їх значення. Особливості читання вголос і мовчки. Форми учнівського читання: індивідуальне, хорове, у парах, ланцюжком, комбіноване; партитурне, читання в особах; вибіркове та ін.

Способи читання. Класифікація способів читання учнів 1–4-х класів (побуквений, складовий (відривний, плавний), слово-складовий, цілими словами і групами слів).

Якості повноцінного читання (правильність, свідомість, виразність, помірна швидкість), їх взаємозумовленість.

Тема 2.2. Формування і розвиток якостей читання.

Технічна і смислова сторони читання. Способи формування технічної сторони, яка передбачає оволодіння учнями способом читання, правильністю, виразністю і темпом.

Основні етапи розвитку навичок голосного і мовчазного читання молодших школярів. Умови успішного формування *способів читання*

Правильність читання. Вимоги до правильного читання. Типові учнівські помилки під час читання, їх причини. *Прийоми вироблення правильності читання:* використання спеціальних тренувальних вправ, які вдосконалюють зорове сприймання (попереднє читання слів із графічними позначками, читання слів, у яких мінімальні одиниці читання надруковані різними шрифтами, читання ланцюжків слів близьких за графічним виглядом або ланцюжків споріднених слів тощо); розвиток артикуляційного апарату (розучування скоромовок, чистомовок, використання літературних ігор, хорове читання, заучування лічилок, закличок, прислів'їв і приказок, віршів тощо); регуляція дихання (на одному видиху вимовити чотиривірш, лічити на одному диханні якнайдовше: 1, 2, 3, 4... тощо).

Прийоми запобігання помилковому читанню різні форми підготовчої роботи (бесіда, розповідь учителя і пояснення незрозумілих слів, розгляд картин, кадрів діафільму, мультимедійних навчальних матеріалів, добір рим до відповідних слів із контрольними звуками, попереднє прочитування слів складної будови, попереднє мовчазне читання тексту як підготовка до голосного читання); створення на уроці атмосфери для уважного читання тексту, систематичний контроль учителя за читанням учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Прийоми виправлення помилок учнів під час читання: постановка запитання, відповідь на яке вимагає перечитування, складання із розрізної азбуки неправильно прочитаного слова, друкування помилково прочитаного слова учнем на дошці, перечитування уривка мовчки з різними завданнями, читання з дошки ланцюжка слів, серед яких є помилково прочитане тощо.

Швидкість читання. Вплив фізіологічних і психологічних чинників установалення і розвиток темпу читання в молодших школярів. Умови розвитку оптимального темпу читання в 1–4-х класах.

Розвиток зорового сприймання під час читання: розширення поля читання, миттєве розпізнавання слова під час читання, переглядання тексту, зняття вокалізації. Використання спеціальних вправ для вироблення швидкості читання (групове читання уривків тексту, коли темп задає учитель, читання уривків за певний час, заздалегідь відомий учням, «змагання» на швидкість читання, читання уривків тексту в різних темпах, читання «на час» тощо); використання прийомів швидкочитання («читання з перешкодами», читання «через решітку», «швидко знайди слово» тощо). Критерії вимірювання швидкості читання (вголос, мовчки). Дискусійні питання щодо «динамічного читання» в початкових класах.

Поняття про *виразне читання* (у зіставленні з терміном «художнє читання»). *Напрями роботи* над виразністю: технічний (робота над голосом, дикцією, диханням, орфоепічною вимовою); інтонаційний (робота над компонентами інтонації: мелодикою, інтенсивністю, темпом, паузою, тембром); смисловий (система роботи по осмисленню ідеї твору); тренувальний (вправляння дітей у виразному прочитанні твору після аналізу).

Умови роботи над виразністю читання: демонстрування зразка виразного читання твору, детальний аналіз художнього твору до виразного читання, робота над мовою твору, опора на відтворювальну уяву учнів, обговорення в класі варіантів прочитання аналізованого твору, створення ситуацій, коли в учнів з'являється бажання прочитати твір, щоб передати своє ставлення до зображуваного, викликати певні почуття у слухача, вплинути на його уяву, почуття, розум.

Етапи підготовки до виразного читання: 1) осмислення ідейно-тематичної основи твору, його образів у єдності з художніми засобами; 2) складання партитури читання тексту; 3) вправляння у читанні.

Усвідомлення читання. Рівні усвідомленого читання. Види і прийоми роботи, спрямовані на підготовку до сприйняття тексту, усвідомлення форми і змісту твору, формування власного ставлення до прочитаного.

Удосконалення розуміння прочитаного (розуміння слова, речення, цілого тексту), вияв ступеня сформованості навички розуміння прочитаного. Завдання, типи вправ для роботи над словом, реченням, текстом.

Тема 2.3. Методика роботи над художнім твором у початкових класах.

Наукові засади аналізу художнього твору (літературознавчі, психологічні, методичні положення).

Основні етапи процесу роботи над художнім твором (перший етап – підготовча робота, первинний синтез; другий етап – аналіз; третій етап – вторинний синтез); їх завдання, зміст роботи

Методична реалізація змістових ліній. *Смисловий і структурний аналіз тексту.* Поетапне розуміння тексту молодшими школярами: 1-ий етап – орієнтування у фактичному змісті тексту і виявлення емоційного сприйняття прочитаного; 2-ий етап – читання-аналіз; 3-

ий етап – поглиблений смисловий аналіз тексту, метою якого є досягнення розуміння істотних зв'язків, відношень, головних ознак тощо (об'єктом такого аналізу можуть бути розвиток дії, сюжету, мотиви поведінки героїв, істотні риси їхнього характеру, мова, композиція твору тощо); 4-ий етап – діалогічна взаємодія читача з текстом, узагальнення прочитаного.

Мовленнєвий розвиток учнів на уроках читання. Напрями системи мовленнєвого розвитку молодших школярів: 1) наявність у підручниках орієнтирів, які передбачають виконання учнями завдань на розвиток мовлення; 2) забезпечення мотиваційно-емоційної складової формування у дітей бажання та інтересу до вивчення рідної мови, її збагачення і правильного використання; 3) робота над наголошуванням і вимовою слів; 4) збагачення словника учнів; 5) опрацювання образних засобів художніх творів; 6) пріоритетність розвитку зв'язного мовлення.

Літературний розвиток учнів. Засвоєння літературознавчих понять. Напрями системи літературного розвитку учнів: 1) досягнення жанрової різноманітності кола читання у кожному підручнику з виділенням пріоритетів певних жанрів; 2) достатня частотність у підручниках творів одного автора, що сприяє виявленню взаємозв'язку між автором і темою його творчості; 3) лінійно-концентричний принцип ознайомлення з відомостями про життя і творчість поетів і прозаїків протягом початкового навчання; 4) засвоєння учнями на практичному рівні істотних ознак, які характеризують жанри; 5) ознайомлення з літературними термінами на рівні розпізнавання значення і називання істотних ознак.

Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного. Напрями формування у молодших школярів літературних творчих здібностей: 1) визначення у програмах для кожного класу конкретних цілей щодо формування в учнів різних елементів творчого розвитку; 2) відбір текстів, які сприяють цілеспрямованому формуванню творчих здібностей; 3) введення до змісту уроків творчих завдань, які стимулюють розвиток різних елементів літературно-творчих здібностей; 4) прогнозування можливого розвитку подій, змісту твору на основі заголовка, ілюстрації, читання першого і заключного абзаців тексту; 5) інтегрування різних видів мистецтва для створення нових образів, думок на основі прочитаного; 6) мотивація до творчості через таку атмосферу спілкування на уроках, яка заохочує учнів придумувати щось своє, фантазувати; широке застосування ігрових прийомів.

Методи, прийоми роботи, види завдань і вправ.

Методика заучування творів напам'ять. Значення і завдання вивчення творів напам'ять. Підготовка тексту для заучування. Індивідуальна робота з учнями в процесі вивчення твору напам'ять.

Оцінювання навчальних досягнень учнів із читання. Прийоми перевірки та оцінки знань, умінь і навичок із читання.

Тема 2.4. Уроки класного читання.

Цілі уроків читання (навчальні, виховні, розвивальні). Зміст, структура, методичні засоби уроків читання. Мотиваційне забезпечення уроків читання.

Типологія уроків класного читання. Багатоваріантність побудови уроків читання: уроки вивчення творів одного жанру; уроки-сходinki до монографічного вивчення творчості письменника; уроки-інсценізації (або уроки з елементами інсценізації); уроки з ігровим сюжетом; уроки-мандрівки, уроки-подорожі; уроки-роздуми; уроки-діалоги; уроки розвитку літературних творчих здібностей учнів, інтегровані уроки та уроки з блочною інтеграцією змісту різних предметів; узагальнювальні уроки.

Робота з ілюстраціями та електронними й мультимедійними аудіовізуальними засобами.

Підготовка вчителя до уроку читання.

Тема 2.5. Особливості, роботи над творами різних родів і жанрів.

Роди літературних жанрів (епос, лірика, драма). *Особливості роботи над творами різних жанрово-родових форм. Методика роботи над ліричними творами:* пейзажна лірика, сюжетна лірика, вірші-роздуми *Методика роботи над драматичними творами* в початкових

класах: дитячі п'єси, драматичні казки. Методика роботи над *епічними творами*: оповідання, епічні вірші, казки, байки, легенди, міфи, повісті, повісті-казки. Робота над творами малих фольклорних жанрів: чистомовки, скоромовки, лічилки, мирилки, загадки, прислів'я, жарти, веселики, потішки тощо. Специфіка опрацювання науково-популярних творів.

Етапи роботи над творами різних жанрів на уроках читання: 1) мотиваційна і змістова підготовка до сприймання нового твору, 2) первинне ознайомлення учнів із текстом твору і первинний аналіз; 3) аналітичне читання (смісловий, структурний, художній аналіз тексту), що має практичну спрямованість і здійснюється на основі багаторазового перечитування тексту; 4) висновок-узагальнення з прочитаного; 5) удосконалення якостей читацької навички; 6) виконання творчих завдань.

Тема 2.6. Теоретичні засади методики позакласного читання.

Позакласне читання – складова курсу «Читання». Мета і завдання позакласного читання. Роль і значення позакласного читання в підготовці школярів-читачів. Зв'язок позакласного читання з класним.

Аналіз структурних компонентів програми: Робота з дитячою книжкою. Позакласне читання. Характеристика навчального матеріалу для занять з дитячою книжкою і уроків позакласного читання: властивості книги; типи і різновиди дитячих книг; основні вимоги до відбору дитячих книг.

Поняття про самостійне і несамостійне дитяче читання. Молодший школяр як читач (його вікові особливості, інтереси, можливості). Читацька самостійність як якість особистості. Тип правильної читацької діяльності. Основний метод формування учнів-читачів. Роль дорослого у формуванні дитини-читача.

Тема 2.7. Формування читацької самостійності молодших школярів.

Етапи навчання учнів-читачів: підготовчий (1 клас), *початковий* (2 клас), *основний* (3, 4 класи). Особливості кожного етапу (завдання, методика роботи та організація навчальної діяльності учнів, вимоги до навчального матеріалу, види бібліотечно-бібліографічної допомоги, організація читацького куточка тощо).

Типи основних структур занять і уроків, методика їх проведення. Підготовка вчителя до уроків позакласного читання.

Індивідуальний підхід до формування читацької самостійності школярів. Оцінювання читацьких умінь учнів.

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ МОВНОЇ ТЕОРІЇ

Тема 3.1. Теоретико-методичні засади методики навчання молодших школярів рідної мови.

Значення і завдання початкового курсу рідної мови. Виховні і розвивальні можливості предмета. Практична спрямованість курсу. Українська мова як навчальний предмет. Мета і завдання навчання мови в початкових класах. Методичні принципи побудови курсу мови: комунікативно-діяльнісний, системно-описовий. Аспекти роботи з мови в початкових класах. Принципи побудови програми з мови: змістового узагальнення, поступового ускладнення, концентричний.

Аналіз програми і підручників «Рідна мова» для початкової школи. Зміст і структура програми. Відповідність між вимогами програми, змістом навчання і матеріалом підручника. Роль підручника, його функції. Структура (компоненти) підручника з мови, вимоги до підручника. Вимоги до текстів у підручнику. Типи підручників і посібників. Види робіт учнів за підручником.

Методи вивчення мови в початкових класах: спостереження учнів над мовою, бесіда, усний виклад вчителем матеріалу, тренувальні вправи, робота з підручником. Характеристика методів навчання мови.

Мовний аналіз як метод; евристичні (пошукові) методи; гра як метод; комунікативні методи.

Інтерактивні методи навчання на уроках мови: метод проектів, ПРЕС, «Мозковий штурм», гронування, мікрофон та ін.

Дидактичні прийоми навчання мови. Загальнодидактичні та специфічні прийоми. Тестування та алгоритмізація у навчанні мови в початкових класах. Вимоги до складання та застосування тестових завдань. Типи тестових завдань. Види навчальних алгоритмів. Методика ознайомлення учнів з алгоритмом, способи застосування в уроці мови.

Лінгводидактичні прийоми: аудіювання, редагування, стилістичний експеримент, переклад, мовний розбір, диктант, списування, переказ, твір.

Різні підходи до класифікації тренувальних вправ з мови. Класифікація за рівнями пізнавальної діяльності, за розумовими операціями, Характеристика вправ з мови: списування, мовний розбір, диктанти, вправи з розвитку зв'язного мовлення.

Дидактичні засоби навчання мови. Основні та додаткові засоби навчання. Слово вчителя як основний засіб навчання мови. Навчально-методичний комплект з мови: роздаткові та демонстраційні матеріали. Шкільний підручник рідної мови, його функції: інформаційна, розвивальна, виховна, мотиваційна. Методичні посібники з мови.

Технічні засоби навчання: екранні, звукові, екранно-звукові. Нові інформаційно-технологічні засоби: інформаційно-пояснювальні, діагностичні, навчально-тренувальні, ігрові, комбіновані.

Тема 3.2. Типи та технологія проведення уроків української мови.

Історичний огляд форм навчання. Переваги класно-урочної системи навчання. Урок як основна форма начально-виховного процесу з рідної мови. Сучасні вимоги до уроку мови. Типи і структура уроків української мови. Планування уроків, підготовка до них і методика проведення.

Форми організації навчальної діяльності учнів на уроках мови: фронтальна, індивідуальна, групова. Способи організації групової навчальної діяльності учнів.

Нестандартні уроки української мови в початковій школі. Ознаки нестандартного уроку. Поширені різновиди нестандартних уроків мови.

Види аналізу уроків мови. Схема аналізу уроку мови.

Принципи календарного планування уроків мови. Види календарного планування, вимоги до нього.

Тема 3.3. Методика навчання основ фонетики, орфоєпії і графіки.

Роль і завдання вивчення елементів фонетики і графіки. Вивчення фонетики у зв'язках з орфоєпією, графікою.

Процес навчання: зміст і послідовність роботи по класах, ознайомлення з особливостями звуків і букв (голосні звуки і позначення їх буквами на письмі; м'які і тверді приголосні звуки, позначення м'якості приголосних на письмі буквами і, я, ю, є та тоном м'якшення: дзвінки і глухі приголосні, їх позначення на письмі); ознайомлення зі складом і наголосом (поділ слова на склади, перенос слів, наголошений і ненаголошений склад; напрями роботи над наголосом: засвоєння нормативного наголосу у вживаних словах, формування вмінь і навичок визначати наголос у словах; робота над усвідомленням смислорозрізняльної ролі словесного наголосу).

Робота над усвідомленням учнями взаємозв'язку знань з фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії.

Методи і прийоми роботи, види вправ з фонетики. Звуковий і звуко-буквений аналізи, методика їх проведення. Вимоги до вмінь по класах щодо розташування слів в алфавітному порядку.

Структура і методика уроку на вивчення фонетичного матеріалу.

Труднощі у засвоєнні елементів фонетики і графіки. Недоліки в знаннях і вміннях молодших школярів, причини виникнення, шляхи усунення.

Тема 3.4. Методика навчання лексики та фразеології.

Робота над засвоєнням лексичного значення слова. Способи тлумачення лексичного значення слів.

Робота над словами з прямим і переносним значенням, багатозначними словами, найпоширенішими омонімами (омофони, омоформи, омографи – без уживання термінів). Робота над синонімами й антонімами. Робота з фразеологічними одиницями.

Види словниково-стилістичних вправ, методика їх проведення.

Методика ознайомлення учнів з походженням різних груп лексики. Види етимологічних вправ, їх дидактичне спрямування і методика проведення.

Тема 3.5. Методика засвоєння граматики

Методичні засади формування мовознавчих понять. Обсяг лексичних і граматичних знань молодших школярів. Принцип розташування матеріалу з лексики і граматики за роками навчання. Сутність граматичних і морфемних понять. Труднощі їх засвоєння учнями початкових класів. Процес формування (4 етапи) граматичних і морфемних понять. Методичні умови забезпечення ефективного засвоєння понять. Граматичні і словотворчі вправи.

Методика навчання морфемної будови слова в початкових класах. Значення і завдання роботи з вивчення морфемної будови слова. Труднощі вивчення теми «Будова слова», їх причини. Система вивчення морфемної будови слова. Зміст і методика роботи на кожному з етапів системи. Особливості вивчення основи слова і закінчення, кореня, префікса, суфікса.

Ознайомлення з роллю морфем у вираженні лексичного, граматичного значень слова. Пропедевтичне вивчення елементів словотвору. Робота надбудовою слова у процесі вивчення частин мови.

Види вправ, методика їх проведення. Морфемний розбір слів (повний і частковий).

Запобігання типовим учнівським помилкам у морфемному аналізі слів.

Методика вивчення частин мови. Лінгвістичні засади методики вивчення частин мови, послідовність опрацювання частин мови молодшими школярами. Значення і завдання вивчення морфологічного матеріалу в початкових класах.

Система опрацювання основних частин мови (іменника, прикметника, дієслова): зміст і послідовність роботи по класах, формування загального поняття про виучувану частину мови, методика вивчення граматичних категорій (роду, числа, відмінка тощо), вимова і написання відмінкових закінчень іменників, прикметників, особових закінчень дієслів. Словотвір іменників, прикметників, дієслів.

Методика вивчення займенника, прислівника, числівника. Методика роботи над прийменниками, сполучниками.

Види вправ. Морфологічний розбір, методика проведення повного і часткового морфологічного розбору (усного і письмового).

Методика опрацювання елементів синтаксису і пунктуації. Роль і завдання вивчення елементів синтаксису в початкових класах, напрями роботи. Формування поняття про речення і його тили за метою висловлювання (питальне, розповідне, спонукальне) та інтонацією (неокличні, окличні).

Методика розкриття понять «основа речення», «головні (підмет, присудок) і другорядні члени речення», поетапне засвоєння цих понять. Формування в учнів умінь зв'язувати смислові і граматичні відношення між словами речення, порядок встановлення зв'язків між членами речення, способи зображення цих зв'язків на графічних моделях. Два підходи до роботи над словосполученням, вправи зі словосполученнями.

Вивчення однорідних членів речення: три варіанти підходу до цього явища, (логічний, інтонаційний, структурно-синтаксичний). Практичне ознайомлення учнів зі складним реченням. Поєднання частин складного речення за допомогою сполучників чи сполучних слів (без уживання терміна).

Ознайомлення молодших школярів із пунктуацією. Значення вивчення елементів пунктуації. Етапи навчання пунктуації. Формування в учнів пунктуаційних навичок у поєднанні з виразністю мовлення.

Види вправ із синтаксису і пунктуації (аналітичні, синтетичні; вправи за зразком, конструктивні, творчі).

Тема 3.6. Позаурочна робота з рідної мови.

Завдання і принципи позаурочної роботи. Методи роботи вчителя і учнів. Форми і види позаурочної роботи. Мовні ігри. Гурткова робота. Робота із сім'ями учнів з проблем культури мовлення і культури спілкування, особливостей виконання домашніх завдань різного типу.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Тема 4.1. Методика формування орфографічної пильності молодших школярів.

Значення оволодіння орфографією. З історії навчання правопису – граматичний та антиграматичний напрями.

Принципи української орфографії: морфологічний, фонетичний, історичний (традиційний), семантичний (принцип диференціації значень). Залежність методики від лінгвістичної природи написань.

Формування орфографічних дій і навичок. Уявлення про орфограму. Орфографічні правила (одноваріантні, двоваріантні, правила-рекомендації). Орфографічна дія, орфографічна навичка. Орфографічна пильність. Мотивація орфографічної роботи. Ступені формування умінь з орфографії. Умови формування орфографічної навички. Робота з орфографічним словником.

Методи і прийоми навчання орфографії. Вибір методів. Мовний аналіз і синтез. Імітаційні методи. Метод розв'язання граматико-орфографічних задач.

Методика вивчення окремих тем з орфографії: вимова і правопис слів з ненаголошеними [е], [и] в коренях; вимова і правопис слів із дзвінками і глухими приголосними звуками; правопис префіксів; правопис слів з апострофом.

Орфографічні вправи: систематичність і послідовність вправ, різновиди вправ. Роль списування у формуванні правописних навичок. Види списування. Прийоми навчання грамотного списування слів, речень, текстів. Види завдань на списування. Значення диктантів у формуванні в учнів навичок правопису. Види навчальних диктантів, методика їх підготовки і проведення. Контрольний диктант: методика підготовки учнів і вчителя до диктанту, проведення контрольного диктанту. Норми оцінювання результатів списування, диктанту. Аналіз виконаних робіт, методика опрацювання типових й індивідуальних помилок. Використання орфографічного словника у роботі над помилками.

Вивчення учнівських помилок. Класифікація орфографічних помилок. Причини виникнення помилок, виправлення і запобігання орфографічним помилкам.

Індивідуальний підхід до учнів у навчанні орфографії.

Тема 4.2. Методика викладання української мови російськомовним учням.

Історичний огляд розвитку методики викладання української мови як другої.

Психологічні особливості оволодіння другою мовою. Апперцепція, інтерференція, транспозиція. Умови забезпечення транспозиції. Прийоми запобігання інтерференції.

Лінгвістична характеристика інтерферентних та транспозиційних явищ. Класифікація інтерферем. Характеристика найбільш поширених типів: фонетичні, лексичні, граматичні. Типові інтерферемі, шляхи їх запобігання й усунення.

Методичні особливості навчання УМ як другої. Міжмовне зіставлення та порівняння. Система керованого навчання української мови.

Методи та прийоми опанування нерідної мови. Класифікація М.Успенського: пізнавальні, тренувальні, контрольні методи. Роль імітаційного методу у навчанні української мови російськомовних учнів. Метод сугестопедії. Різновиди порівняльного методу навчання. Зіставний прийом навчання. Прийом міжмовного зіставлення.

Вимоги до уроків української мови для російськомовних учнів. Типи та структура уроків УМ як другої (О.Хорошковська): урок-транспозиція, урок-корекція, транспозиційно-корекційний урок, специфічний урок української мови.

Тема 4.3. Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні української мови.

Інформатизація початкової мовної освіти – вимога сучасності. Сутність, мета, значення та завдання застосування ІКТ в початковій мовній освіті. Апаратні та програмні засоби ІКТ у навчанні мови та мовлення. Програмно-ресурсне забезпечення сучасного вчителя початкових класів з галузі «Мови та літератури».

Електронна та мультимедійна навчально-мовна продукція для початкової школи. Жанри електронних та мультимедійних видань навчально-мовного призначення. Методика застосування ІКТ на уроках мови і читання. Методичні прийоми застосування різних жанрів електронних та мультимедійних видань навчально-мовного призначення на різних етапах уроків мови та читання.

Навчальні презентації PowerPoint як ефективний різновид мультимедійних посібників для уроків мови та читання в початковій школі. Вимоги до структури та оформлення навчальної презентації. Дидактичні можливості застосування навчальних презентацій на уроках мови та читання.

Тестові програми для створення лінгводидактичних тестових завдань. Основні етапи конструювання тестових завдань з мови та читання для молодших школярів. Типи тестових завдань. Вимоги до змісту та оформлення лінгводидактичних тестів.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Програми:

- Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1 – 4 класи [Текст]. – К., 2011

2. Підручники:

- Рідна мова: Підруч. для 1 - 4-х кл. /М.С.Вашуленко та ін. – К.: Освіта.
- Хорошковська О.Н., Охота Г.І. Українська мова: Підручники для 1-4-х класів початкових шкіл із російською мовою навчання.
- Скрипченко Н.Ф., Савченко О.Я. Читанки для 2 – 4-х класів
- Скрипченко Н.Ф., Вашуленко М.С. Буквар: підручн.для 1 класу.- К.: Освіта, 2010 р.

3. Основні підручники та посібники:

- Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”). – К.: Райдуга, 1994. – 61с.
- Державний стандарт початкової загальної освіти // Поч. шк. – 2011. – №1. – С.28 – 54.
- Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за наук. ред. М.С. Вашуленка. – К.:Літера ЛТД, 2010. – 364 с.
- Коваль Г.П., Деркач Н.І., Наумчук М.М. Методика викладання української мови [Текст] : навч. посіб. для студ. педін-тів, гуманіт. ун-тів, пед. коледжів. – Тернопіль: Астон, 2008. – 287 с.
- Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Методичний посібник.- К.: Освіта, 2006. – 270с.
- Вашуленко М.С. Довідник молодшого школяра з української мови і мовлення. – К.:Літера ЛТД, 2010. – 128 с.
- Деркач Н. *Навчання грамоти: Навчально-методичний посібник для студентів, учителів.* – Тернопіль: підручники і посібники, 2003. – 112 с.
- Іванчук М., Романюк С. *Перші кроки в країну знань.* – Чернівці:Букрек, 2002. – С.12-46, 66-71
- Кондратенко Л.О. *Весела грамота: Методичні рекомендації для викладачів та вихователів початкової школи.*- К, 1995
- Методика викладання української мови: Навч. посібник/ С.І.Дорошенко, М.С.Вашуленко та ін.-К.: Вища шк., 1989.- 423с.

• Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів пед. фак-тів.-К.: Абрис, 1997.- 416с.

• Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах: Пос. для вчителів.- 2-е вид., доп.- К.: Магістр-S, 1997.- 265с.

4. Додаткова література:

1. Бадер В.І. Розвиток зв'язного мовлення школярів: Навч. посібник.-К.: ІЗМН, 1997
 2. Бадер В.І. Шляхи удосконалення методики викладання української мови в початкових класах // Пр. Межвуз. наук.-практ. конф. «Українська мова. Теорія і практика».- Донецьк:ДонДУ.- 1997.-С.24-26.
 3. Бадер В.І.Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. – К., 2000. – 315 с.
 4. Бібік Н.М., Коваль Н.С. Віконечко: навчальний посібник для 1 класу початкової школи. – К.: Освіта, 1996
 5. Варзацька Л.О. Навчання мови і мовлення на основі тексту: Методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. – 112 с.
 6. *Варзацька Л.Рідна мова й мовлення. Інтегровані уроки: Методичний посібник. – К.:Літера ЛТД, 2001. – 128 с.*
 7. Вашуленко М.С. Довідник молодшого школяра з української мови і мовлення. – К.:Літера ЛТД, 2010. – 128 с.
 8. Вашуленко М.С. Удосконалення змісту і методики навчання української мови в 1 - 4 класах /науково-теоретичні засади та методичні рекомендації/.-К:Рад.шк., 1991
 9. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Методичний посібник.- К.: Освіта, 2006. – 270с.
 10. Вашуленко М.С., Бібік Н.М., Кочина Л.П. Горішок :Інтегрований підручник для 1 класу чотирирічної початкової школи.- К. : «А.С.К.», 1999
 11. *Горошкіна О. Не бійтесь заглядати у словник //Дивослово № 9.- 2000- С. 24-26.*
 12. Гудзик І.П. Українське слово: Дидактичні матеріали з розвитку мовлення. – К.:Освіта, 1998. – 143с.
 13. Данилко О., Бондарчук О. Збірник рівневих завдань з української мови. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 144 с.
 14. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61с.
 15. Державний стандарт початкової загальної освіти // Поч. шк. – 2001. – №1. – С.28 – 54.
 16. *Деркач Н. Навчання грамоти: Навчально-методичний посібник для студентів, учителів. – Тернопіль: підручники і посібники, 2003. – 112 с.*
 17. *Деркач Н. Навчання грамоти: Навчально-методичний посібник для студентів, учителів. – Тернопіль: підручники і посібники, 2003. – 112 с.*
 18. *Дядищева В.М. Навчи мене писати! Зошит з підготовки руки до письма. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 48 с.*
 19. Зотова М., Зотов С. Начальное обучение технике чтения: Учебно-методическое пособие. – Ростов н/Д: Фенікс, СПб.: Союз, 2004. – 120 с.
 20. *Калька Н., Макаренко С. Вправи для розвитку пізнавальної активності молодшого школяра: Методичні рекомендації. – Львів: ЛОІППО, 2002. – 48 с.*
2. ***Література, дозволена до використання під час вступного фахового випробування***
- Програми:
Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1 – 4 класи [Текст]. – К.: Поч. шк., 2006
- Підручники:

- Рідна мова: Підруч. для 1 - 4-х кл. /М.С.Вашуленко та ін. – К.: Освіта, 2004. – 126 с.
- Хорошковська О.Н., Охота Г.І. Українська мова: Підручники для 1-3 (2-4)-х класів трирічних та чотирирічних початкових шкіл з російською мовою навчання. - К.: Освіта, 1995
- Скрипченко Н.Ф., Савченко О.Я. Читанки для 2-4 (1-3)-х класів чотирирічних та трирічних початкових шкіл. - 2-е вид., перероб. - К.: Освіта, 1997.-319с.
- Скрипченко Н.Ф., Вашуленко М.С. Буквар: Підручник для 1 класу чотирирічної і трирічної початкової школи.- К.: Освіта, 1995

Контрольні питання

Сучасний звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти. Прийоми звукового аналізу. Прийоми звукового синтезу.

Основні періоди навчання грамоти. Особливості структури і методики уроків добукарного періоду навчання. Підготовка руки дитини до письма.

Етапи букварного періоду навчання грамоти. Структура і методика проведення уроку читання на ознайомлення з новою буквою.

Види робіт із письма. Структура і методика проведення уроку письма на вивчення нової букви.

Види читання. Методика навчання мовчазного читання. Способи читання. Основні форми роботи на уроках читання.

Якості читання. Напрями та методика відпрацювання кожної із них.

Типи уроків класного читання. Структура і методика проведення уроку ознайомлення з новим твором.

Методичні особливості опрацювання літературних творів різних жанрів.

Зв'язок позакласного читання з класним. Система навчання самостійного читання: етапи навчання.

Класифікація методів навчання мови за способом взаємодії учителя і учнів: дидактична мета, завдання, сфера використання, вимоги до застосування.

Тренувальні вправи як метод формування умінь і навичок школярів. Проблема класифікації тренувальних вправ.

Урок як основна форма організації навчально-виховного процесу. Вимоги до сучасного уроку мови.

Класифікаційні типи уроків мови, загальнометодичні вимоги до них. Нестандартні уроки мови.

Уроки розвитку зв'язного мовлення учнів. Різновиди, мета, завдання.

Методика формування орфографічної пильності молодших школярів.

Значення й роль позакласної роботи з мови в сучасній школі. Основні форми позакласної роботи з мови та методика їх проведення.

Методичні шляхи навчання української мови російськомовних школярів. Типи та структура уроків української мови в школах з російською мовою викладання.

Поняття «мова» та «мовлення». Особливості опрацювання усної та писемної форм мовлення у початкових класах.

Жанри електронних та мультимедійних видань навчально-мовного призначення. Методика їх застосування на уроках галузі «Мови і літератури».

Поняття «урок з мультимедійною підтримкою» Вимоги до мультимедійного супроводу уроків навчання грамоти, читання, мови, розвитку мовлення.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ

При розробці критеріїв оцінки за основу бралася повнота і правильність виконання завдань. Крім того, враховувалася здатність студентів диференціювати, узагальнювати та комплексно застосовувати набуті методичні знання під час складання фрагментів уроків, добору тренувальних завдань, визначення мети уроку, аналізу його етапів тощо.

Оцінювання проводиться такою системою:

A – відмінно – 22 – 25;
BC – добре – 18 – 21;
DE – задовільно – 15 – 17.
FX – незадовільно – 0 – 14;

Робота може бути оцінена на “відмінно” за таких умов: студент вичерпно проаналізував наведені етапи уроку, обґрунтував зазначені положення; згідно із сучасними методичними вимогами склав відсутній фрагмент уроку, правильно сформулював його мету, правильно прокоментував методи і прийоми роботи на кожному з етапів, передбачив використання певних засобів навчання, творчо поставився до вибору тренувальних вправ, передбачив самостійну або творчу роботу учнів на уроці.

На оцінку “добре” заслуговує робота, у якій правильні коментарі не підкріплюються обґрунтуванням; фрагмент уроку складено методично правильно, з дотриманням структури уроку вказаного типу, правильно сформульовано мету уроку, правильно або частково правильно, з незначними недоліками визначено методи та прийоми роботи на уроці, різновиди тренувальних вправ, але не передбачено творчу роботу учнів, розвиток їхніх основних психічних функцій, не передбачено зміну видів діяльності, постійну активізацію уваги учнів тощо.

Оцінку “задовільно” можна виставити за роботу, у якій: у визначенні методів та прийомів роботи на уроці містяться помилки або недоліки, не спостерігається комплексне застосування вивченого теоретичного матеріалу, не диференціюються знання з різних розділів курсу; у розробленому фрагменті уроку відчувається недостатня теоретична підготовка, невміння проаналізувати зміст програми та підручника, формулювання мети уроку містить недоліки, дібрані тренувальні вправи не відповідають поставленому завданню, не проведено комплексного аналізу уроку тощо.

Оцінка “незадовільно” виставляється в разі повної невідповідності визначених студентом методів та прийомів роботи на уроці, незнання студентом елементарних методичних положень побудови конспекту уроку, формулювання завдань до тренувальних вправ, невміння застосовувати набуті знання на практиці, проводячи аналіз уроку.

5. ІУ. ПРОГРАМА ЕКЗАМЕНУ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ЛЮДИНА І СВІТ»

Пояснювальна записка

Вступне фахове випробування з курсу методики навчання освітньої галузі «Людина і світ» є засобом перевірки теоретичної і практичної підготовки майбутніх вчителів до системи управління цілісним процесом навчання природознавства в початковій школі, спрямованого (відповідно до нової освітньої філософії) на формування духовного світу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розкриття потенційних можливостей та здібностей учнів; сформованості в студентів професійної компетенції в галузі екологічного виховання, їхнього педагогічного мислення, творчого підходу до оцінювання і розв’язання практичних педагогічних задач та індивідуального стилю педагогічної діяльності,

У *теоретичні частині* абітурієнт має показати знання: об’єкта, предмета методики навчання природознавства; структури і методів цілісного методичного дослідження; структури процесу навчання, зміст його структурних компонентів, зв’язків і відношень між ними; рівнів процесу навчання в межах природознавства, загальний спосіб їхнього визначення в конкретних педагогічних ситуаціях; засоби наочності, які використовуються в процесі навчання природознавства; критерії вибору засобів наочності відповідно до дидактичної мети; зміст підручників і навчальних посібників; класифікацію і характеристику методів навчання природознавства, у т.ч. інтерактивних; методики розвитку критичного мислення на уроках природознавства; типи уроків з природознавства, їхню макро- і

мікроструктуру, фактори, що зумовлюють варіативність макроструктури уроків; зміст позаурочної і позакласної роботи з природознавства; їх види, вимоги до методики організації і проведення всіх видів позаурочної і позакласної роботи з природознавства; значення і види оцінювання навчальних досягнень молодших школярів у процесі навчання природознавства; значення і місце краєзнавчого куточка, куточка живої природи, географічного майданчика, навчально-дослідної ділянки в системі вивчення природознавства в початкових класах; засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках та в позаурочний час.

У *практичній частині* абітурієнт має показати здатність: визначати педагогічні (освітні, розвивальні, виховні) цілі в педагогічних ситуаціях; виділяти в певній частині (тема, розділ, клас) змісту природознавства елементи знань, якими оволодівають молодші школярі; ефективно управляти об'єктивно зумовленим процесом їхнього формування в реальних педагогічних умовах; складати структурно-логічні схеми певною обсягу (теми, розділу, класу) предметного змісту природознавства; розрізняти засоби наочності, які використовуються в процесі навчання природознавства; обґрунтовувати ефективність вибору засобів наочності відповідно до дидактичної мети; аналізувати зміст підручників і навчальних посібників, ефективно використовувати їх; вибирати оптимальні методи навчання з метою ефективного досягнення дидактичних цілей у конкретних педагогічних ситуаціях цілісного процесу навчання природознавства; встановлювати взаємозв'язки між різними формами організації процесу навчання природознавства в початкових класах; визначати макроструктуру уроку в конкретних педагогічних ситуаціях, його тип; розробляти методику організації і проведення уроків природознавства всіх типів; моделювати їхні фрагменти.

Зміст навчального матеріалу

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ

ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Методика навчання природознавства – педагогічна наука. Предмет і завдання методики навчання природознавства. Загальна характеристика цілей навчання природознавства. Короткий історичний нарис виникнення та розвитку вітчизняної методики навчання природознавства. Зв'язок методики з іншими науковими дисциплінами.

ВЛАСНЕ ПЕДАГОГІЧНІ ЦІЛІ І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ПРИРОДОЗНАВСТВА

Загальноосвітні завдання природознавства. Виховне значення природознавства: методика формування в учнів науково-природничої картини світу, знайомство з загальними законами природи, формування екологічної та естетичної культури, патріотичне та валеологічне виховання.

Розвиток пізнавальних здібностей учнів під час вивчення природознавства: спостережливості, уваги, логічного мислення, творчих здібностей.

Місце природознавства в навчальному плані початкових класів. Зв'язок природознавства з шкільними дисциплінами природничого циклу. Методика формування умінь і навичок у процесі навчання природознавства. Основні принципи відбору і структурування навчального матеріалу з природознавства в початковій школі. Інтеграція змісту природознавства з дисциплінами початкової і середньої школи. Державні стандарти освіти і їх реалізація в курсі природознавства. Аналіз програм та підручників з природничих дисциплін. Особливості змісту природознавчого матеріалу в початковій школі.

Знання з природознавства. Методика організації засвоєння знань. Методика формування природознавчих уявлень шляхом спостережень і на основі описів (опосередковане утворення уявлень). Методика формування природничих понять. Поняття і мова. Система природознавчих понять. Умови формування і розвитку природознавчих понять. Уміння, етапи формування умінь на уроках природознавства.

МАТЕРІАЛ БАЗА НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Принцип наочності у навчанні. Куток живої природи його оснащення. Навчально-

дослідна ділянка, її влаштування і утримання. Географічний майданчик, його влаштування і оснащення. Засоби наочності у процесі навчання природознавству, методика їх використання, загальна характеристика. Заняття на навчально-дослідній ділянці. Класифікація обладнання. Натуральні, образотворчі та аудіовізуальні засоби наочності.

УПРАВЛІННЯ ЦІЛІСНИМ ПРОЦЕСОМ

НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Методи навчання природознавству. Дидактична суть методу навчання природознавства. Визначення і класифікація методів навчання природознавства. Методична суть методу проблемного навчання. Евристичний та дослідницький метод навчання. Методична різноманітність проблемних завдань. Практичні методи навчання. Спостереження та його види. Дослід, структура, методика використання дослідів. Практичні роботи з природознавства, демонстрації і досліди на уроках природознавства. Інтерактивні методи навчання природознавству. Характеристика інтерактивних прийомів організації навчання природознавства. Особливості використання дидактичних ігор на різних етапах уроку природознавства. Функції ігрової діяльності на уроках природознавства. Розвиток критичного мислення на уроках природознавства. Технології проектного навчання. Основні теоретичні положення, особливості методики. Технологія взаємодії вчителя і учнів під час співробітництва на різних етапах уроку. Значення і місце методів самостійної роботи учнів на уроках природознавства.

Форми організації процесу навчання природознавства. Контроль знань і вмінь учнів. Урок – основна форма організації занять у початковій школі. Типологія уроків. Методика етапу постановки цілей і завдань уроку. Методика етапу засвоєння нових знань, умінь і навичок. Осмислення у процесі засвоєння. Методика етапу систематизації, узагальнення засвоєних знань умінь і навичок. Комбінований урок. Предметні уроки. Урок-екскурсія. Узагальнюючий урок. Нестандартний урок. Інтегрований урок.

Домашні заняття учнів і їх організація. Позакласна робота. Види позакласної роботи (масові, групові й індивідуальні). Значення позакласної роботи і її місце в навчально-виховному процесі. Зміст, організація і методика різних видів позакласної роботи. Позакласний захід з природознавства. Підбір популярної і дитячої літератури для уроків природознавства.

Шляхи підвищення якості навчально-виховного процесу. Особистісно зорієнтоване навчання і виховання молодших школярів. Проблеми розвивального навчання на уроках та в позакласній роботі. Здійснення міжпредметних зв'язків на уроках природознавства. Диференціація на уроках. Роль інтеграції у підвищенні якості проведення уроків природознавства. Екологічне виховання молодших школярів на уроках природознавства.

Естетичне виховання молодших школярів за допомогою засобів довкілля. Здійснення народознавчого підходу. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів. Застосування інтерактивних методів на уроках у початкових класах. Застосування комп'ютерних програм на уроках курсу природознавства.

Сільська малокомплектна школа. Проблеми сільської малокомплектної школа. Умови організації навчально-виховного процесу СМКШ. Проблеми навчання обдарованих дітей у СМКШ. Особливості проведення однопредметних та однопредметних уроків. Особливості проведення уроків сільськогосподарської праці. Самостійна робота учнів на уроках. Позакласна робота в малокомплектній школі.

Особливості роботи вчителя з шестирічними першокласниками. Психологічні особливості шестирічних першокласників. Інтегрування різних видів діяльності в навчання молодших школярів. Творча діяльність учнів. Розвивальні ефекти навчального співробітництва школярів на уроках природознавства. Форми організації навчання на уроках з курсу природознавства. Контроль і оцінювання в навчальній діяльності. Роль гри в навчання та розвитку шестирічних першокласників. Самостійна робота як засіб формування контролю і оцінювання учнів на уроках.

1.

Література до курсу

1. Амонашвили Ш. А. Воспитательная и образовательная функция оценки учения школьников. – М.: Педагогика, 1984.
2. Бабанский Ю. К. Проблемы методов обучения в современной школе. — М.: Педагогика, 1980.
3. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах. – К.: Веселка, 1998.
4. Байбара Т. М., Коваль Н. С. Вибір методів вивчення нового матеріалу на уроках природознавства // Початкова школа. – 1990. – № 9. – С. 35-39.
5. Байбара Т.М. Диференційовані завдання на уроках природознавства // Початкова школа. – 1991. – № 11. – С. 33-36.
6. Байбара Т.М., Коваль Н.С. Природознавство: 3(2) клас. – К.: Веселка, 1996.
7. Батій Ю. Ю. Графічні та цифрові диктанти на уроках природознавства // Початкова школа. – 1970. – № 5. – С. 47-49.
8. Бахарева Л. Н. Интеграция учебных занятий на краеведческой основе // Начальная школа. – 1991. – № 8. – С. 48-51.
9. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998.
10. Бібік Н. М. До відродження традицій – через інтерес дитини // Початкова школа. – 1995. – № 3. – С. 16-18.
11. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: Навч.-метод. посібник для вчителів початкових класів. – К.: ІЗМН, 1997.
12. Біда О.А. Природознавство і сільськогосподарська праця: Методика викладання: Навч. посібник для студентів пед. ф-тів вищих навч. закладів та класоводів. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2000. – 400 с.
13. Горощенко В. П., Степанов І.А. Методика преподавания природоведения. – М.: Просвещение, 1984.
14. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
15. Дусавицький О. К. Розвивальне навчання: Основні принципи. – Харків, 1995.
16. Закон України «Про освіту». – К.: Генеза, 1996.
17. Зверев І.Д. Взаимная связь учебных предметов. – М.: Знание, 1977.
18. Картенюк С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1997.
19. Комар О. А. Підвищення ефективності уроків математики через інтегрування змісту навчання. – К.: Знання, 1998.
20. Комар О. А., Лобановська О. М., Лаптева Л. І. Проводимо інтегровані уроки // Початкова школа. – 1996. – № 7. – С. 16-18.
21. Кудыкина Н. В. Дидактические игры и занимательные задания для первого класса. – К.: Рад. шк., 1989.
22. Кузь В., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання: Концептуальні положення. – К.: Інформ.-вид. центр «Київ», 1993. – Ч. І.
23. Культура і побут населення України / Упоряд. П. В. Наулко, Л. Ф. Артюх. – К.: Либідь, 1991.
24. Лернер И. Я. Проблемное обучение. – М.: Знание, 1974.
25. Логачевська С. П. Диференціація у звичайному класі. – Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 1998.
26. Логачевська С. П. Дійти до кожного учня. – К.: Рад. шк., 1990.
27. Максимова В. Н. Межпредметные связи в процессе обучения. – М.: Просвещение, 1988.

28. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе. – М.: Просвещение, 1977.
29. Нарочна Л. К, Ковальчук Г. В., Гончарова К. Д. Методика викладання природознавства. – К.: Вища шк., 1990.
30. Пакулова В. М., Кузнецова В. И. Методика преподавания природоведения. – М.: Просвещение, 1990.
31. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. К.: «Початкова школа». – 2006. – 432 с.
32. Прокопенко Л. І., Картель М. В. Загадки і кросворди про природу // Початкова школа. – 1989. – № 2. – С. 28-33.
33. Рева М. Л., Краснікова Л. М. Основи екології та охорона природи: Метод. поради до проведення уроків. – К.: ІСДО, 1995.
34. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Абрис, 1997.
35. Савченко О. Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків // Початкова школа. – 1992. – № 1. – С. 2-8.
36. Савченко О. Я. Сімейне виховання. Молодші школярі. – К.: Рад. шк., 1979.

Література, дозволена до використання під час вступного фахового випробування

- ❖ типова навчальна програма для початкової школи;
- ❖ підручники «Я і Україна» для учнів 3-го та 4-го класів;
- ❖ набори ілюстрованих таблиць.

Контрольні питання

1. Предмет і завдання методики викладання природознавства. Історія розвитку методики викладання природознавства.
2. Місце природознавства («Я і Україна») в навчальному плані початкових класів. Освітні та виховні завдання курсу.
3. Аналіз програм з природничих дисциплін.
4. Основні принципи відбору і послідовності вивчення навчального матеріалу в початкових класах.
5. Індивідуалізація в процесі навчання природознавства.
6. Знання з природознавства. Методика організації засвоєння знань. Сприймання, уявлення, поняття. Алгоритм формування природничих уявлень.
7. Поняття. Методика формування природничих понять. Покажіть розвиток окремих понять («тварини», «рослини», «вода», «ліс», «корисні копалини»), їхнє розширення, поглиблення та взаємопідпорядкування в окремих темах, розділі або курсі.
7. Методи організації процесу навчання в методиці природознавства. Розповідь та її види. Засоби активізації дітей під час слухання.
8. Методи організації процесу навчання в методиці природознавства. Бесіда та її види.
9. Засоби наочності в процесі навчання природознавства. Загальні вимоги до методики використання засобів наочності.
10. Натуральні засоби наочності. Методика їх використання.
11. Образотворчі засоби наочності. Методика їх використання.
12. Аудіовізуальні засоби наочності. Методика їх використання.
13. Моделі як засоби наочності.
14. Спостереження як метод пізнання суб'єктом предметів і явищ природи і як метод навчання. Структура фенологічного спостереження. Види спостережень.

15. Дослід як метод пізнання об'єктів природи та його відмінність від інших спеціальних методів пізнання. Структура дослідження. Методика організації вчителем і виконання учнями всіх етапів дослідження. Види досліджень.
16. Практична робота як метод навчання. Види практичних робіт.
17. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи при вивченні дисциплін курсу «Я і Україна». Форми і методи контролю.
18. Особливості оцінювання в першому і другому класах.
19. Матеріальна база навчання курсу «Я і Україна та сільськогосподарської праці». Клас-кабінет.
20. Матеріальна база навчання курсу «Я і Україна та сільськогосподарської праці». Організація дослідницької роботи на навчально-дослідній земельній ділянці.
21. Матеріальна база навчання курсу «Я і Україна та сільськогосподарської праці». Куток живої природи.
22. Матеріальна база навчання курсу «Я і Україна та сільськогосподарської праці». Географічний майданчик
23. Загальна характеристика форми організації процесу навчання природознавства.
24. Урок як основна організаційна форма навчання. Функції уроку. Вимоги до сучасного уроку.
25. Методика проведення уроку засвоєння знань з природознавства.
26. Методика проведення предметного уроку з природознавства.
27. Методика проведення узагальнюючого уроку з природознавства.
28. Технологія проведення особистісно орієнтованого уроку з природознавства.
29. Урок-екскурсія. Види екскурсій. Підготовка і проведення екскурсій.
30. Комбінований урок з природознавства. Його дидактична структура та методика проведення.
31. Комбінований урок. Методика етапу організації класу.
32. Комбінований урок. Методика етапу постановки цілей і завдань уроку.
33. Комбінований урок. Методика етапу засвоєння нових знань, умінь та навичок.
34. Комбінований урок. Методика етапу перевірки раніше засвоєних знань, умінь і навичок.
35. Комбінований урок. Методика етапу систематизації, узагальнення засвоєних знань, умінь та навичок.
36. Комбінований урок. Методика етапу застосування засвоєних знань, умінь і навичок.
37. Комбінований урок. Методика організації домашньої навчальної роботи.
38. Позаурочна робота з природознавства як форма організації навчальної роботи з природознавства.
39. Позакласна робота як форма організації навчальної роботи з природознавства.
40. Індивідуальна позакласна робота з природознавства.
41. Групова позакласна робота з природознавства.
42. Масова позакласна робота з природознавства.
43. Особливості роботи вчителя початкових класів з шестирічними першокласниками.
44. Шляхи підвищення якості навчально-виховного процесу.
45. Проблеми розвивального навчання на уроках та позакласній роботі.
46. Екологічне виховання молодших школярів в курсі вивчення природознавства.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ

ECTS	Рівень	Оцінка	Критерії
A	високий	5	Студент виявив всебічні, системні й глибокі знання навчального матеріалу і вміння вільно виконувати передбачені програмою завдання, засвоїв взаємозв'язок основних категорій і понять з методики, творчо використовує їх при розв'язанні ситуаційних завдань
B	середній	4,5	Студент дав правильну і вичерпну відповідь на поставлене запитання, при цьому показав високі знання понятійного апарату і наукових джерел, вміння використовувати загально відомі докази із самостійною правильною аргументацією.
C		4	Знання студента є достатніми, він застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, але не спромігся переконливо аргументувати свою відповідь. Допущені несуттєві неточності, помилки зміг самостійно виправити.
D	достатній	3,5	Студент виявив знання основного навчального матеріалу, відповів на поставлене запитання, допустив суттєві помилки, але продемонстрував здатність усунути ці помилки за допомогою викладача. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком.
E		3	Студент відтворює основний навчальний матеріал з помилками й неточностями без відповідної аргументації, допустив помилки при розв'язанні практичного завдання.
F	початковий	2	Студент дав неправильну відповідь на запитання, виявив значні прогалини в знаннях навчального матеріалу.
X		1	Студент продемонстрував відсутність знань